

Ab-initio teoretické výpočty pozitronových parametrů

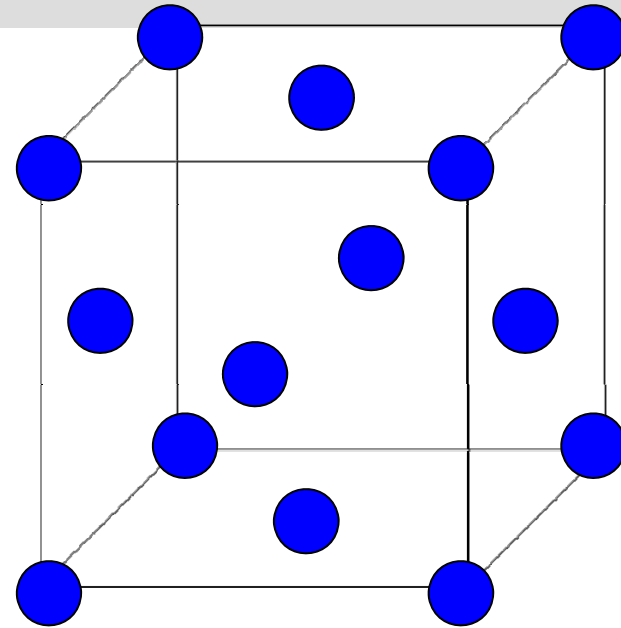
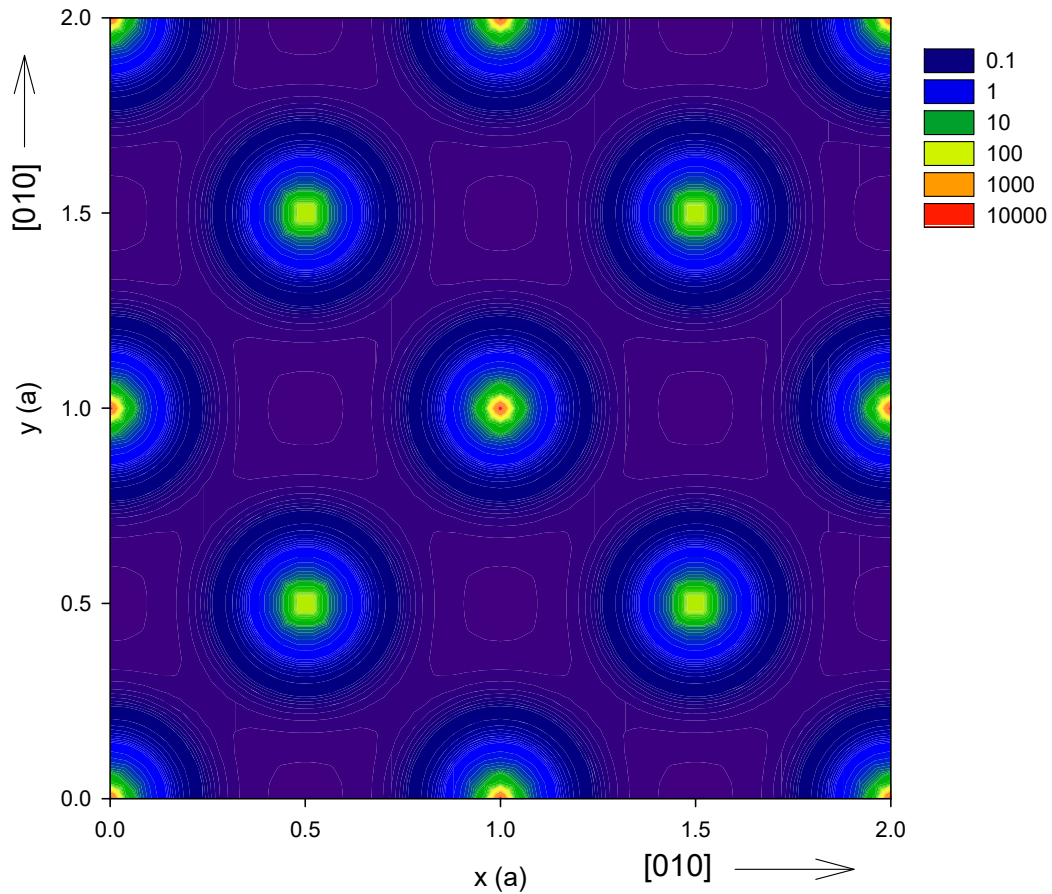
Standardní schéma:

J. Puska, R. Nieminen, J. Phys. F: Met. Phys. 13, 333 (1983)

- elektronová hustota – atomová superpozice (ATSUP) $n_-(\mathbf{r}) = \sum_i n_-^{\text{at}}(|\mathbf{r} - \mathbf{R}_i|)$
- limit of pozitronové hustoty blížící se nule (vanishing positron density)
- doba života pozitronu: $\tau^{-1} = \pi r_e^2 c \int d\mathbf{r} |\psi^+(\mathbf{r})|^2 n_-(\mathbf{r}) \gamma[n_-(\mathbf{r})]$
- elektron-pozitronová korelace – LDA nebo GGA aproximace
E. Boroński and R. Nieminen, Phys. Rev. B 3820, 34 (1986) – BN parametrizace
- modelování defektů - supebuňky
- relaxace iontů kolem defektů

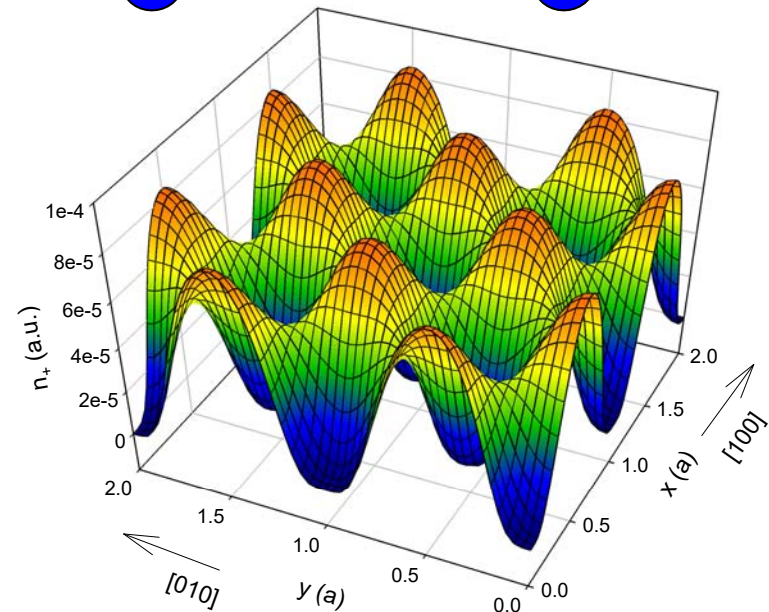
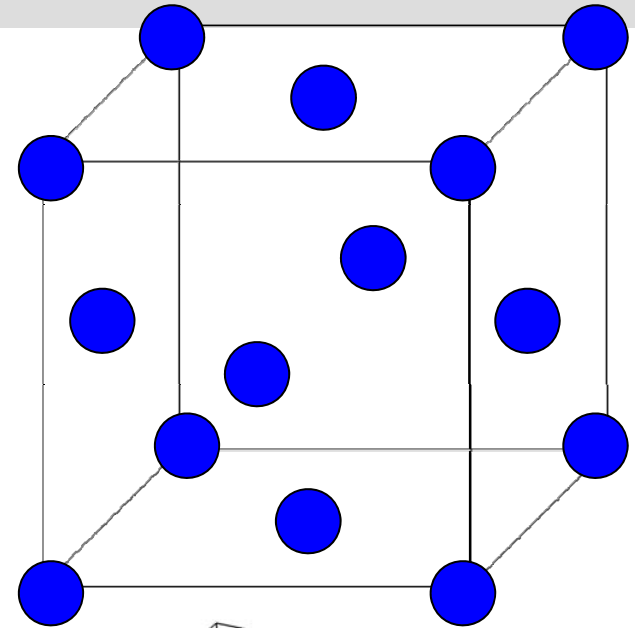
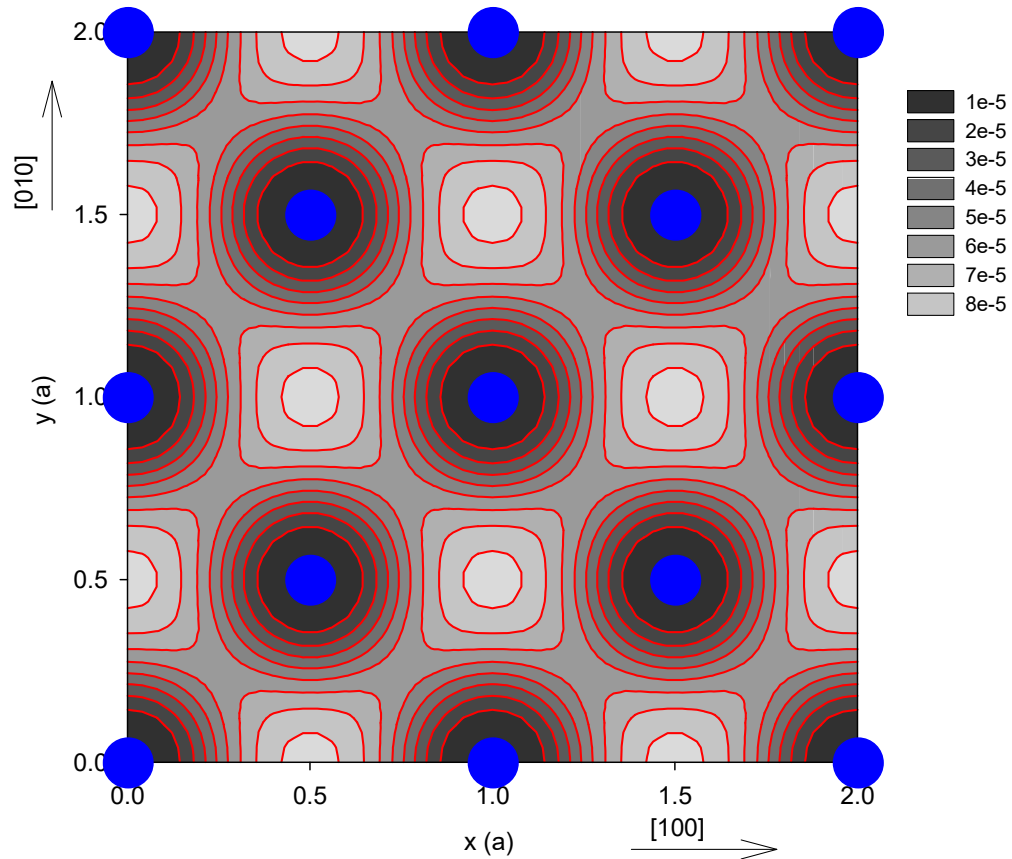
Ab-initio teoretické výpočty pozitronových parametrů

- **Cu**
- perfektní krystal
- elektronová hustota v rovině (001)

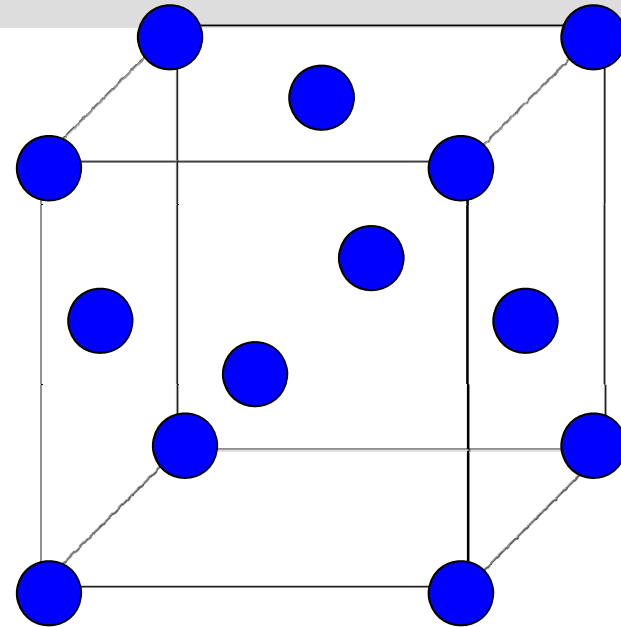
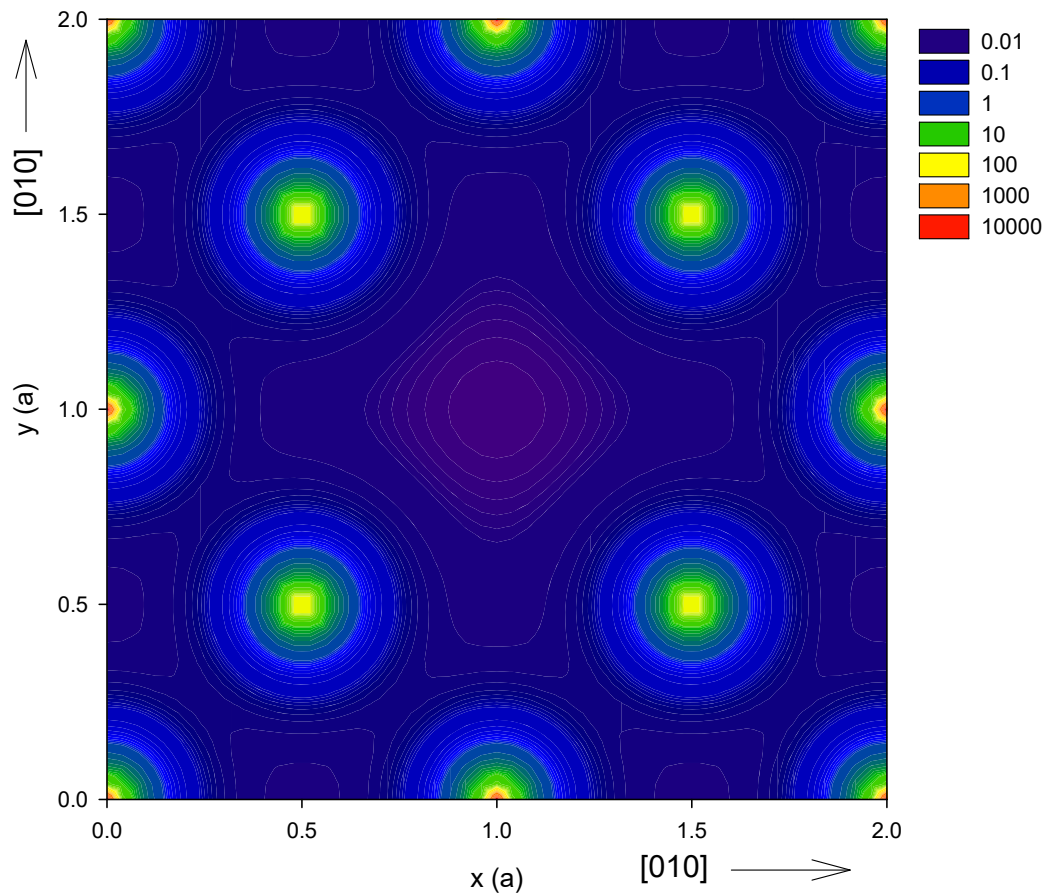
Ab-initio teoretické výpočty pozitronových parametrů

- **Cu**
- perfektní krystal
- $\tau = 114$ ps
- pozitronová hustota v rovině (001)

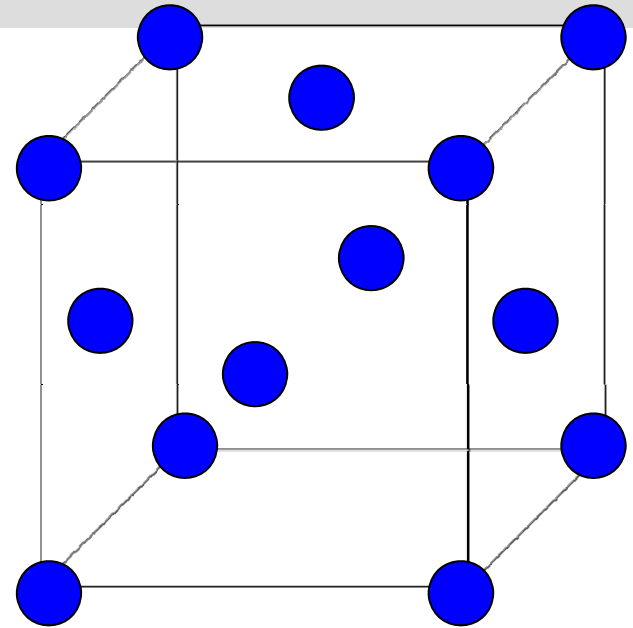
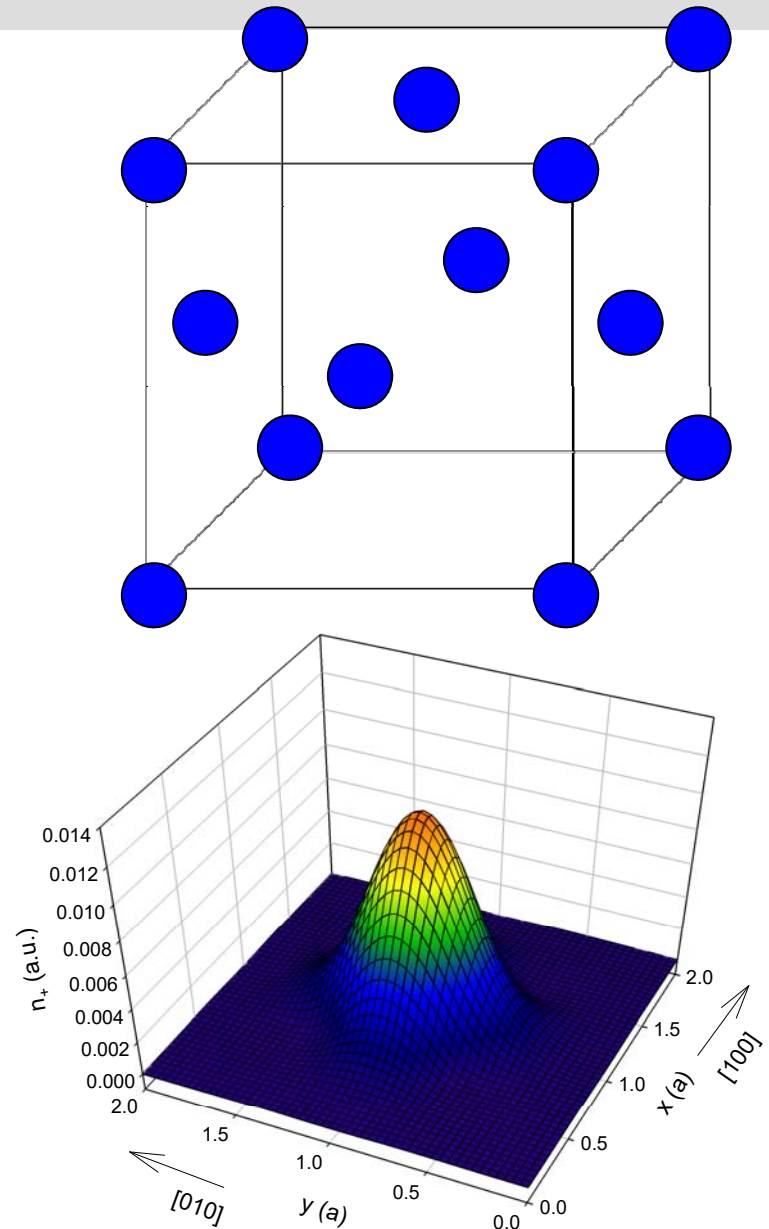
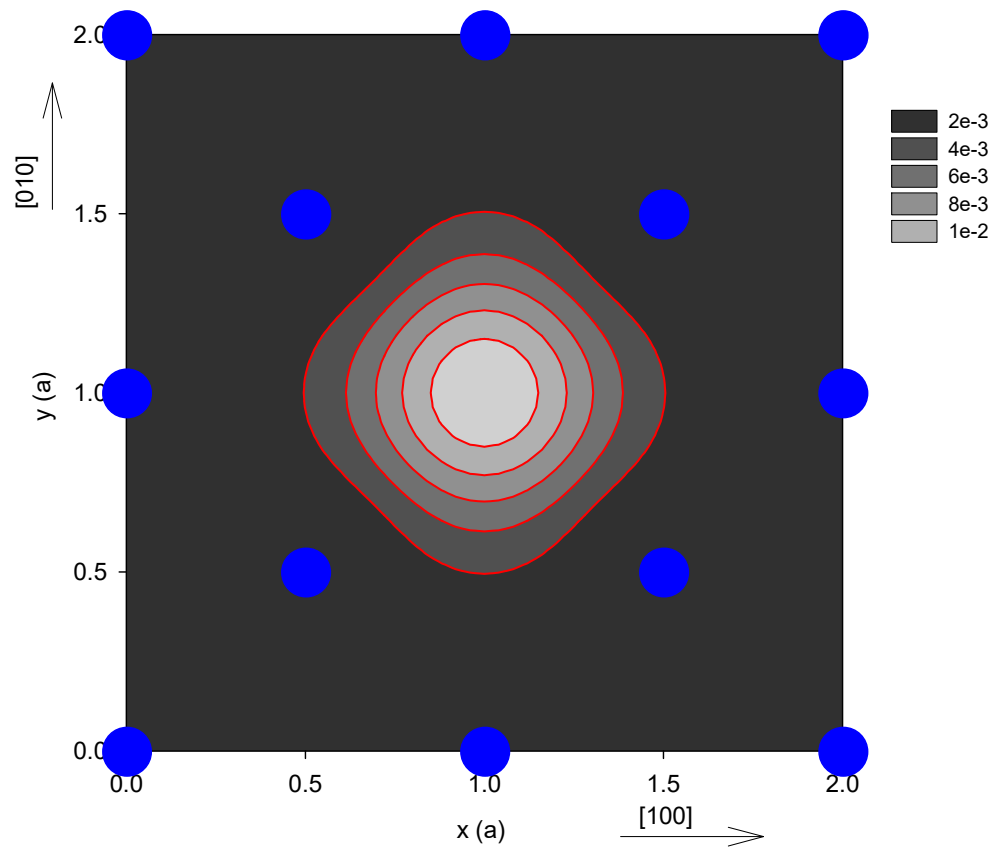
Ab-initio teoretické výpočty pozitronových parametrů

- **Cu**
- vakance v poloze $[1/2, 1/2, 0]$
- elektronová hustota v rovině (001)

Ab-initio teoretické výpočty pozitronových parametrů

- **Cu**
- vakance v poloze $[1/2, 1/2, 0]$
- $\tau = 180$ ps
- pozitronová hustota v rovině (001)

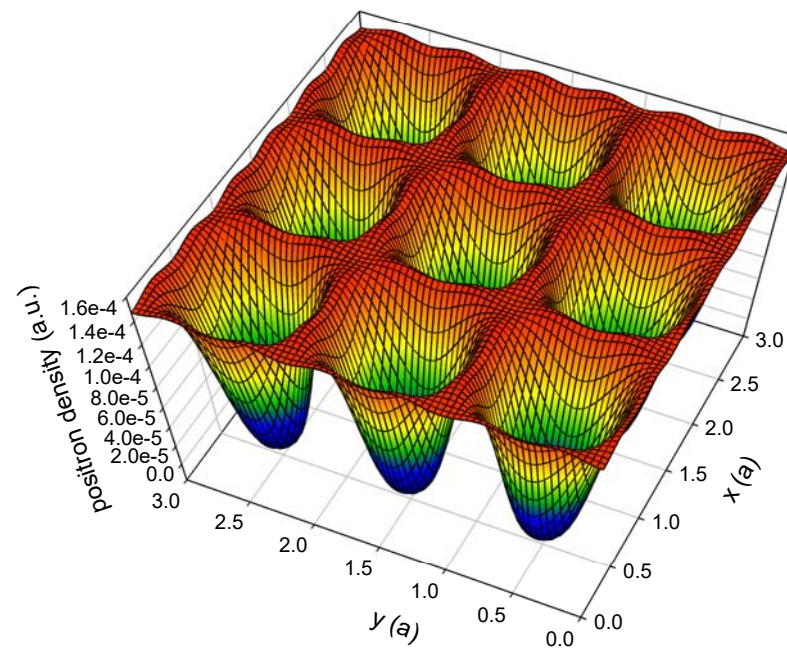
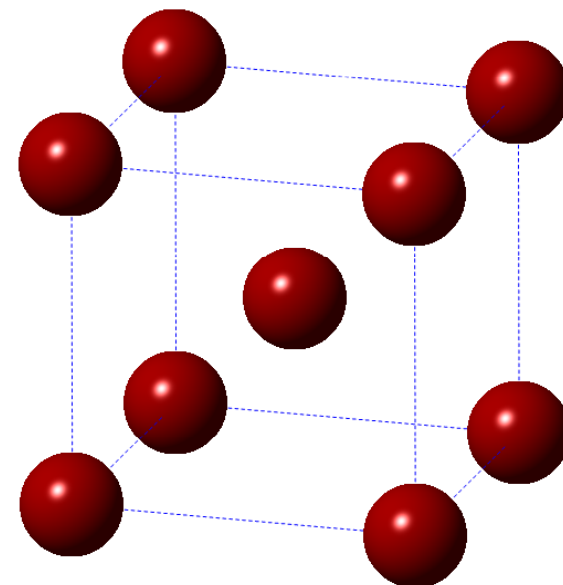
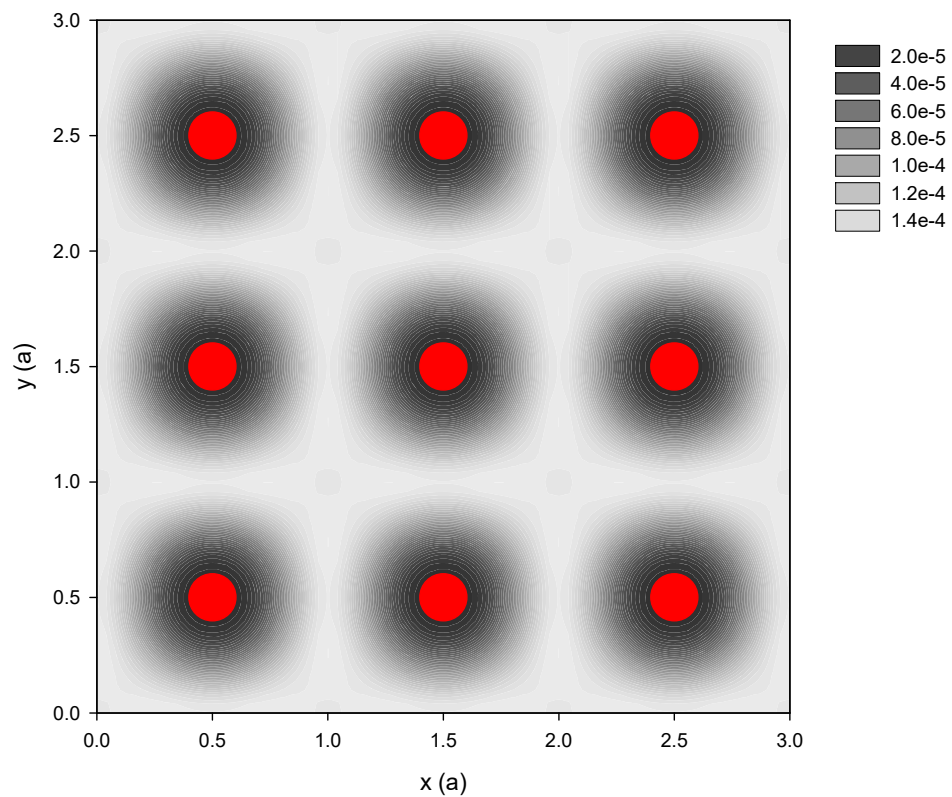

bcc Fe

$$\tau = \left(\pi r_0 c \int n_-(\mathbf{r}) n_+(\mathbf{r}) \gamma(n_-) d\mathbf{r} \right)^{-1}$$

doba života $\tau_B = 107$ ps

pozitronová hustota v rovině (002)

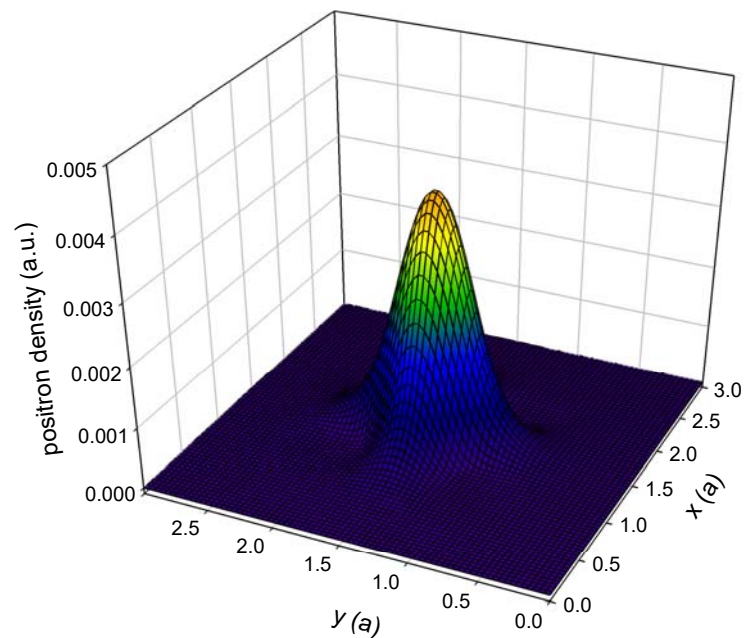
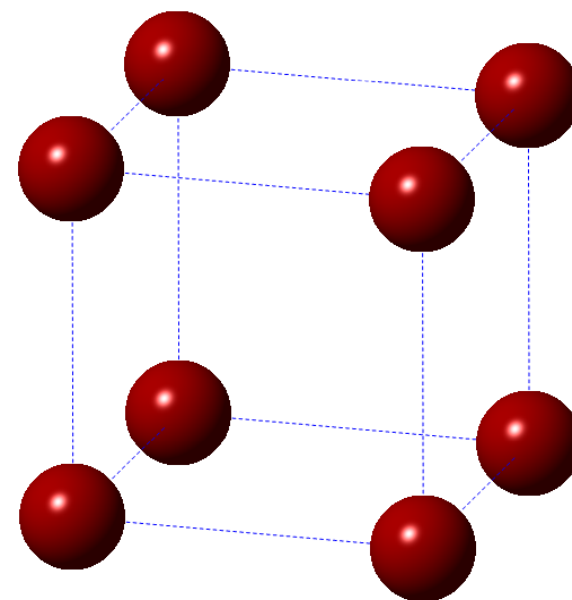
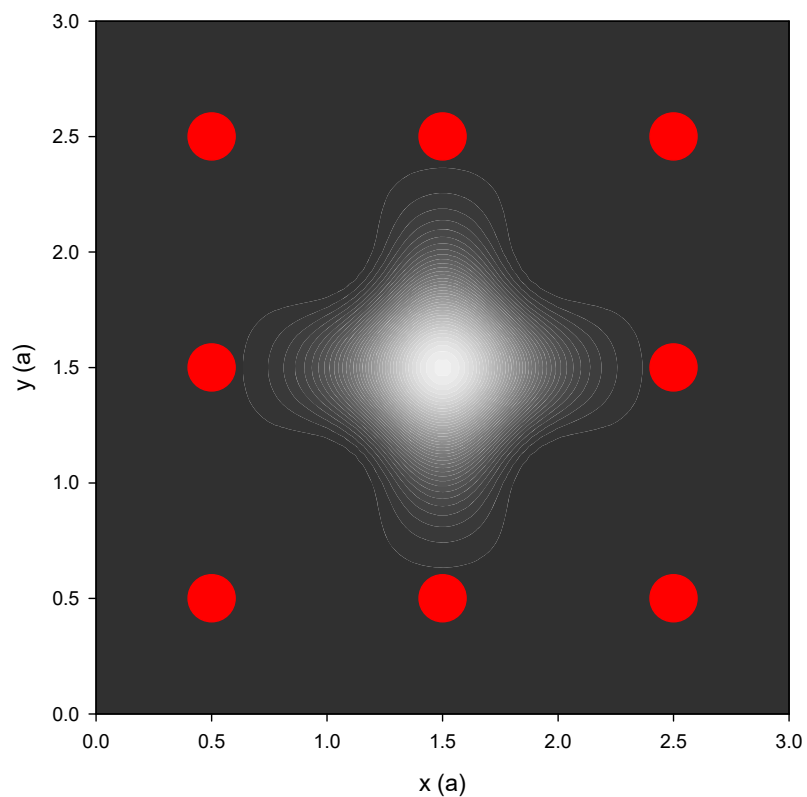

bcc Fe - vakance

$$\tau = \left(\pi r_0 c \int n_-(\mathbf{r}) n_+(\mathbf{r}) \gamma(n_-) d\mathbf{r} \right)^{-1}$$

doba života $\tau_V = 180$ ps

pozitronová hustota v rovině (002)

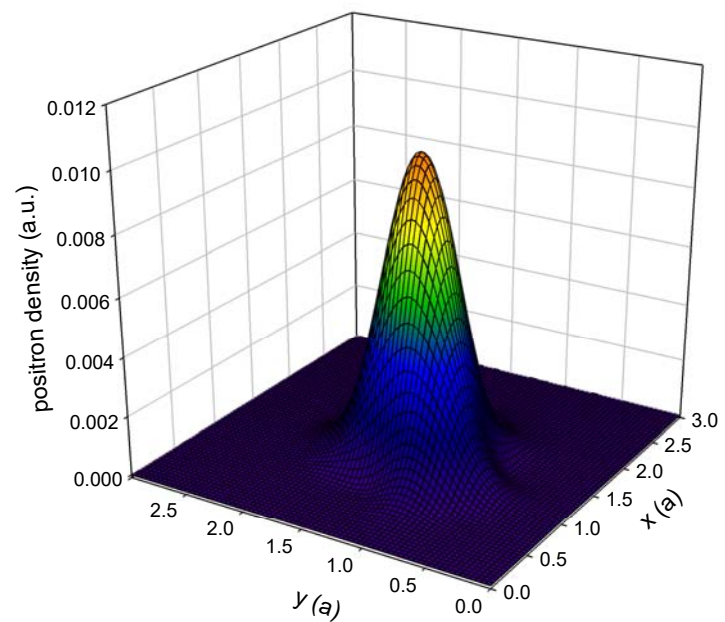
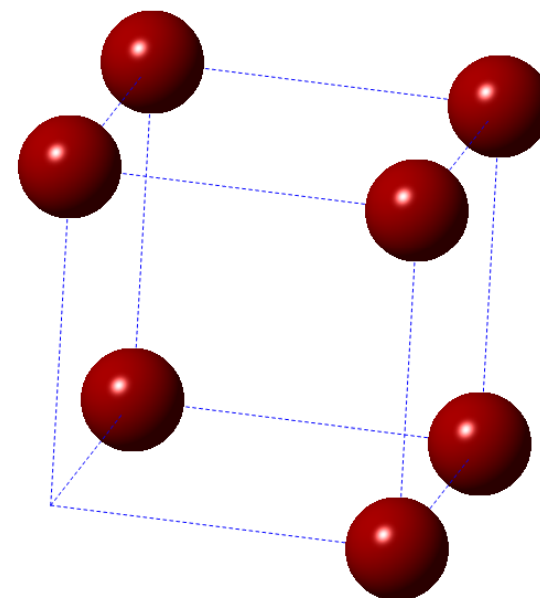
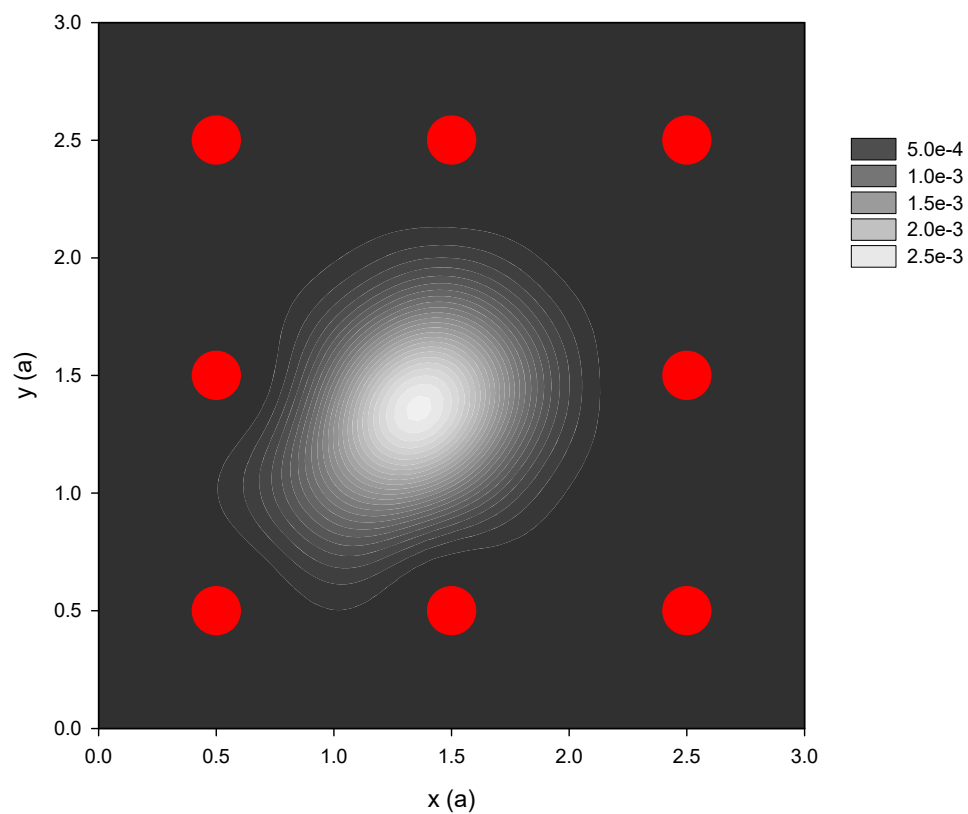

bcc Fe – di-vakance

$$\tau = \left(\pi r_0 c \int n_-(\mathbf{r}) n_+(\mathbf{r}) \gamma(n_-) d\mathbf{r} \right)^{-1}$$

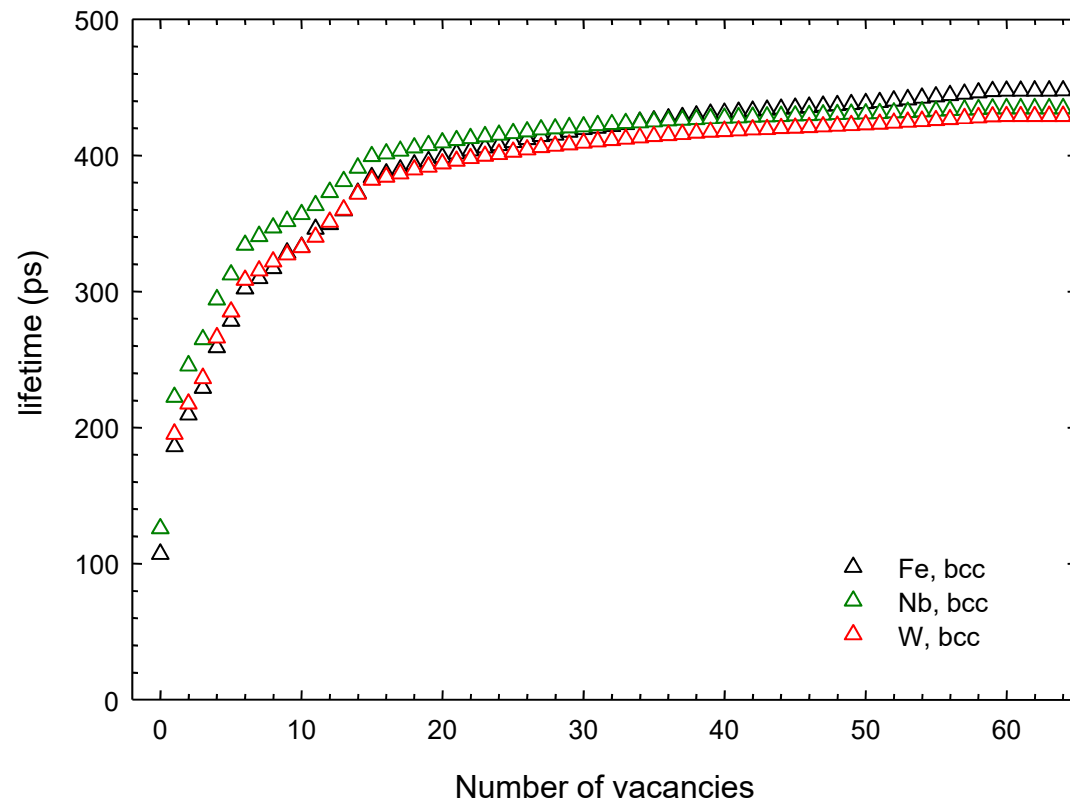
doba života $\tau_{2V} = 199$ ps

pozitronová hustota v rovině (002)

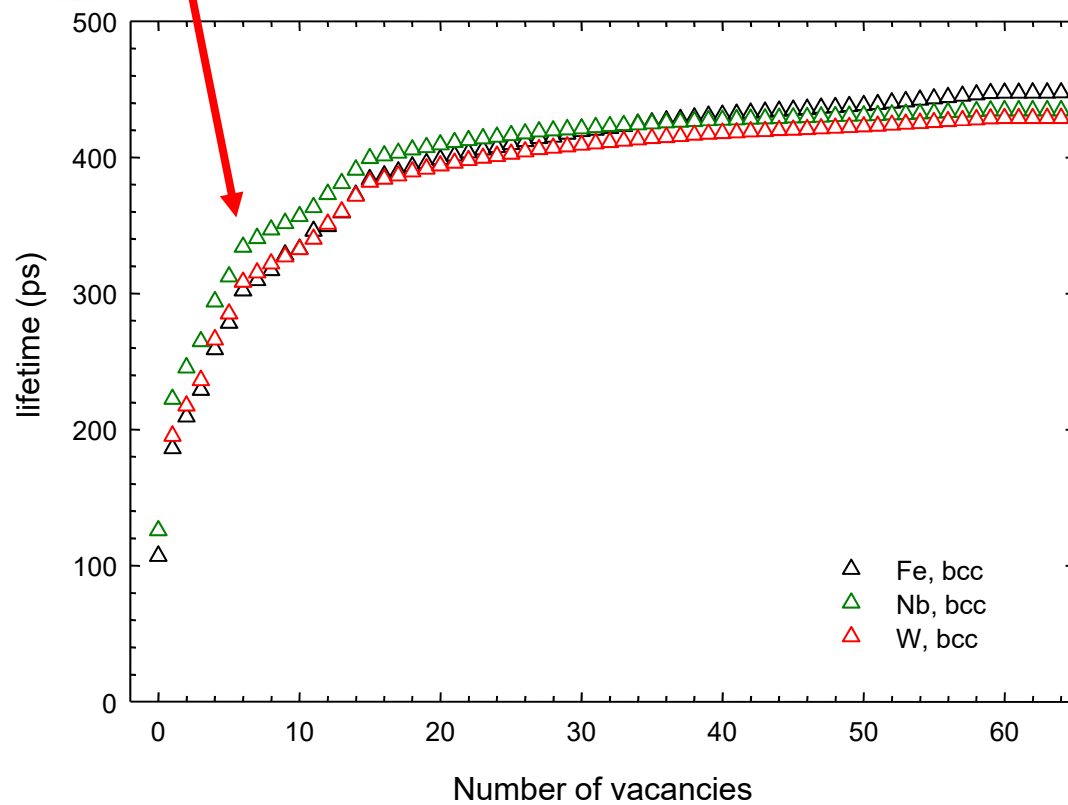
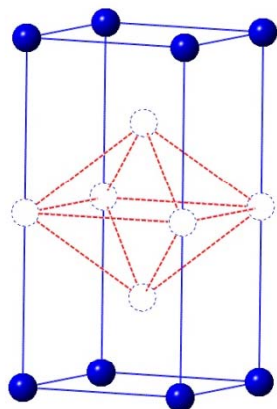

Shluky vakancí – bcc struktura

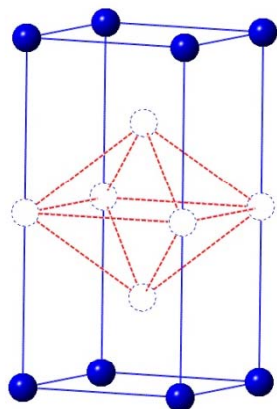
Shluky vakancí – bcc struktura

6V klastr

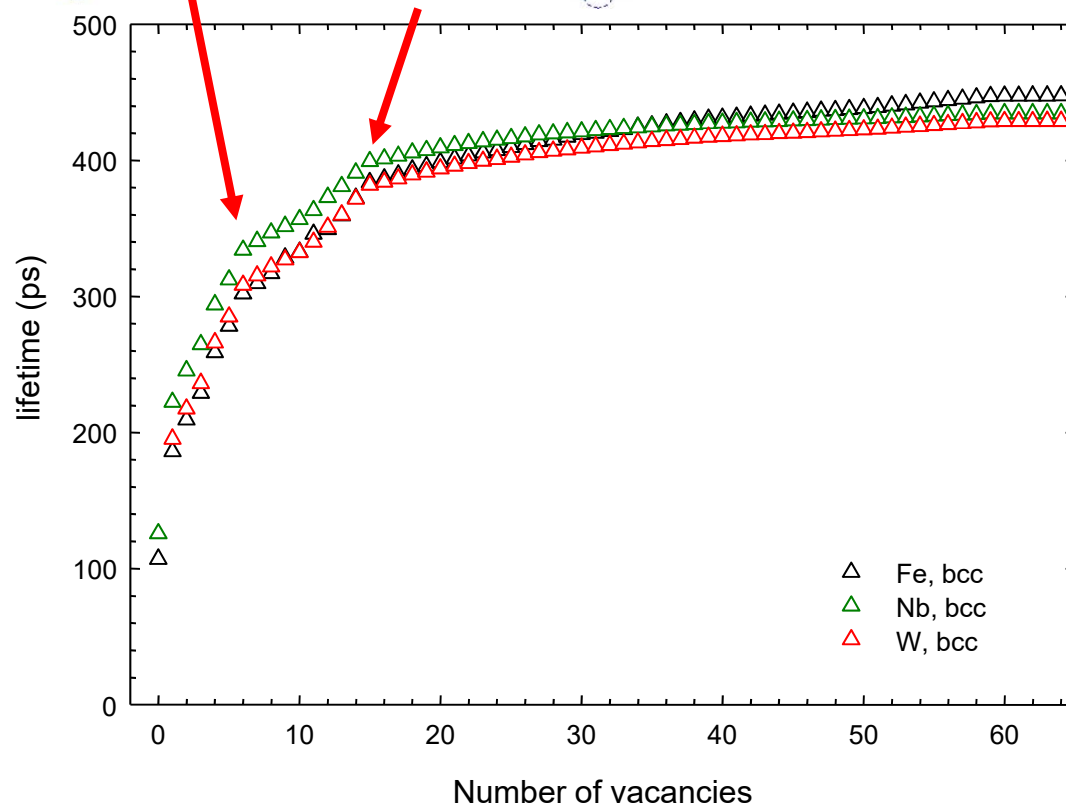
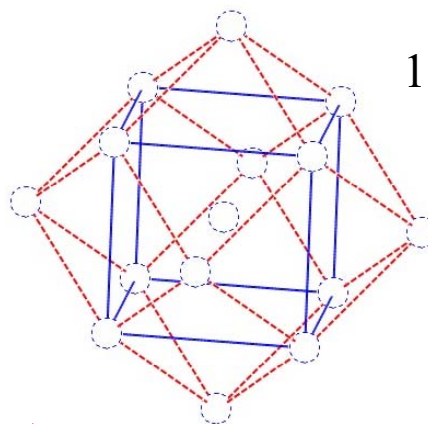

Shluky vakancí – bcc struktura

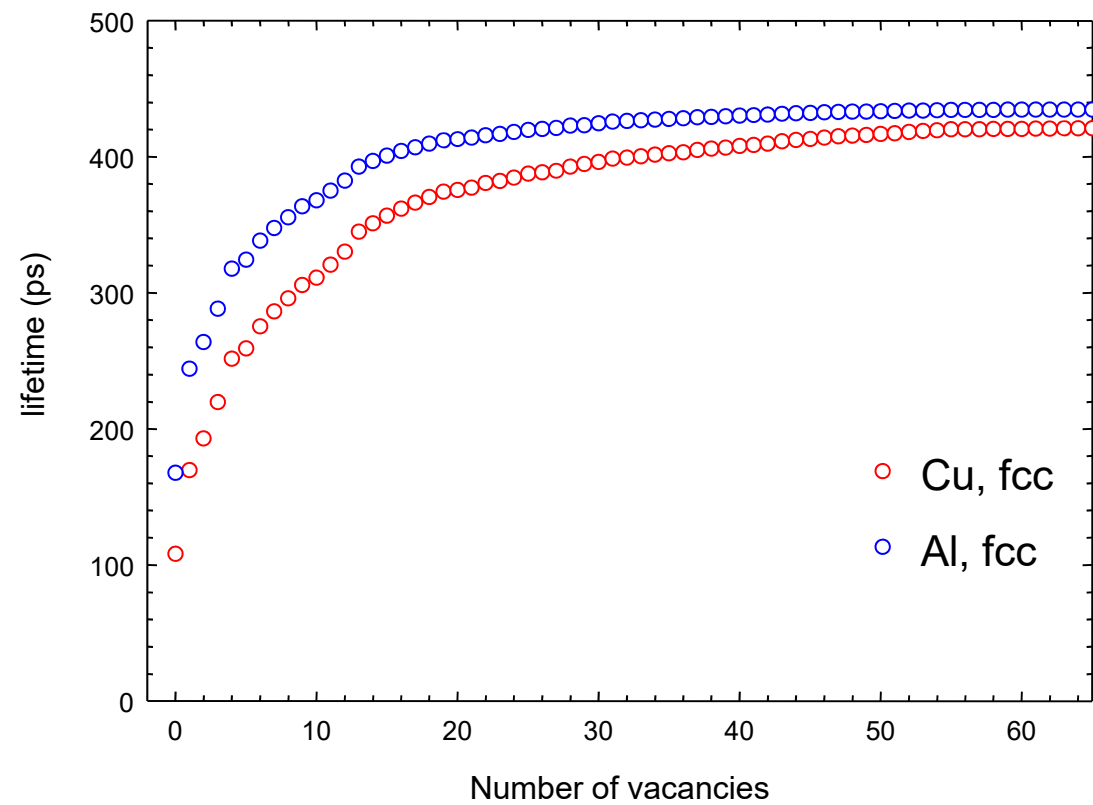
6V klastr

15V klastr

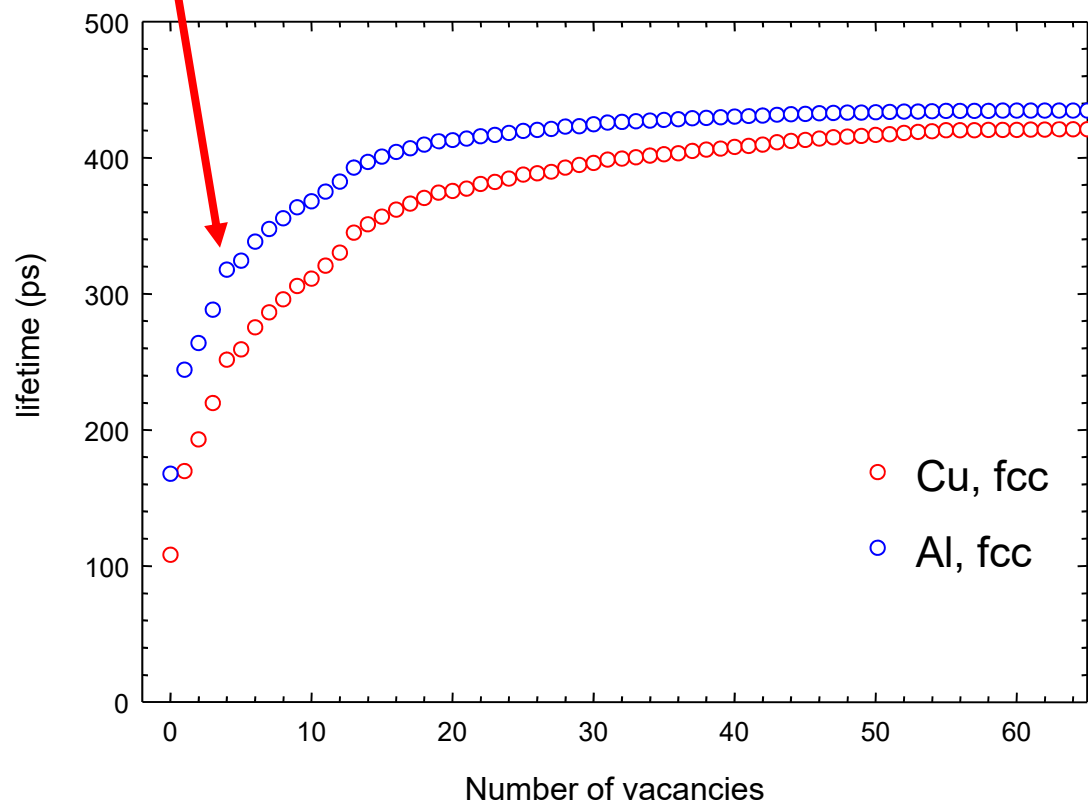
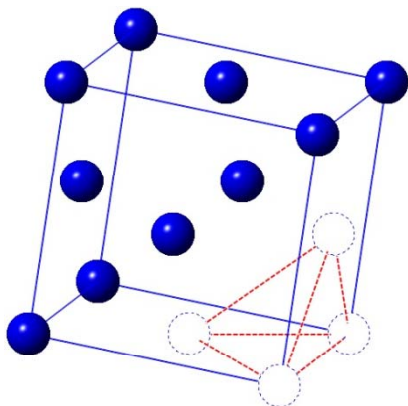

Shluky vakanci – fcc struktura

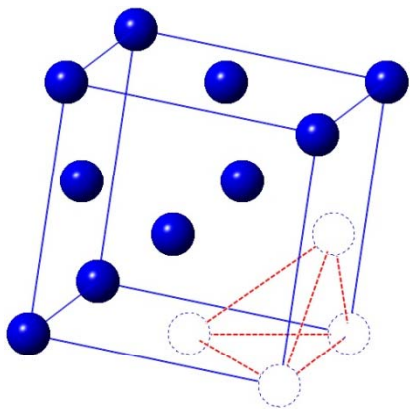
Shluky vakancí – fcc struktura

4V klastr

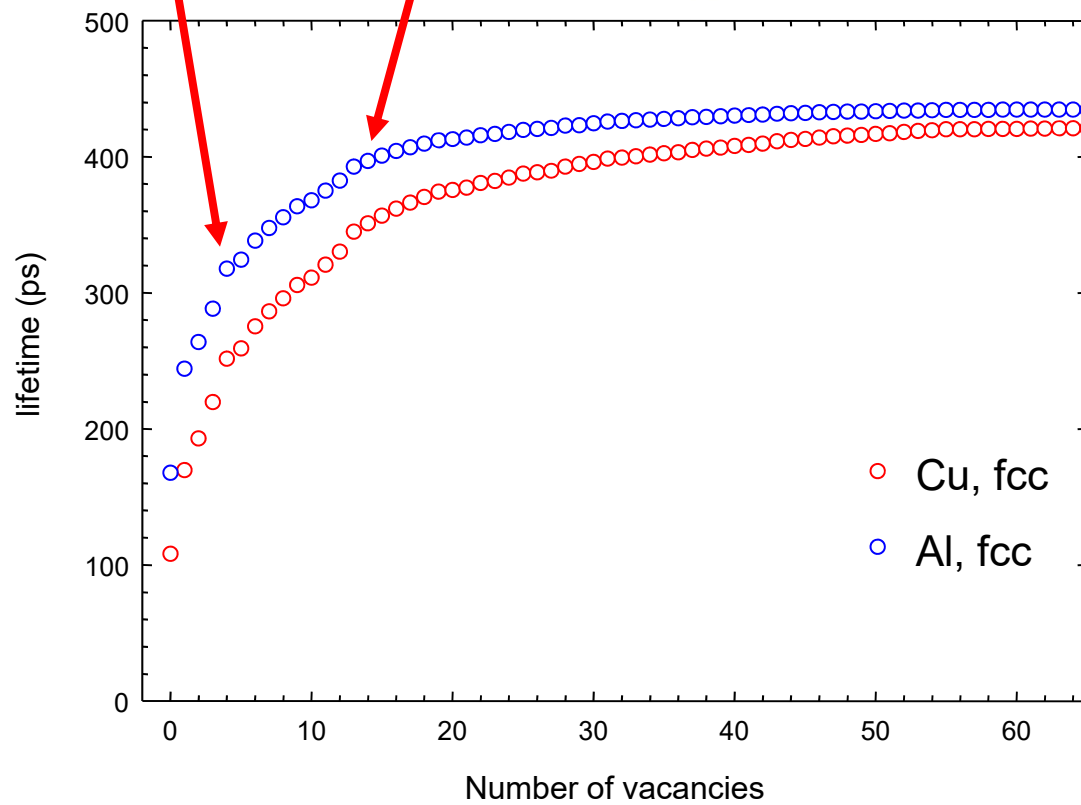
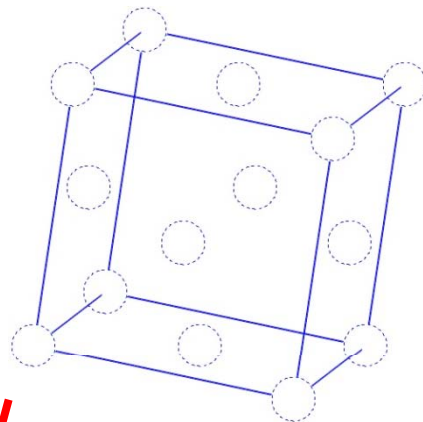

Shluky vakancí – fcc struktura

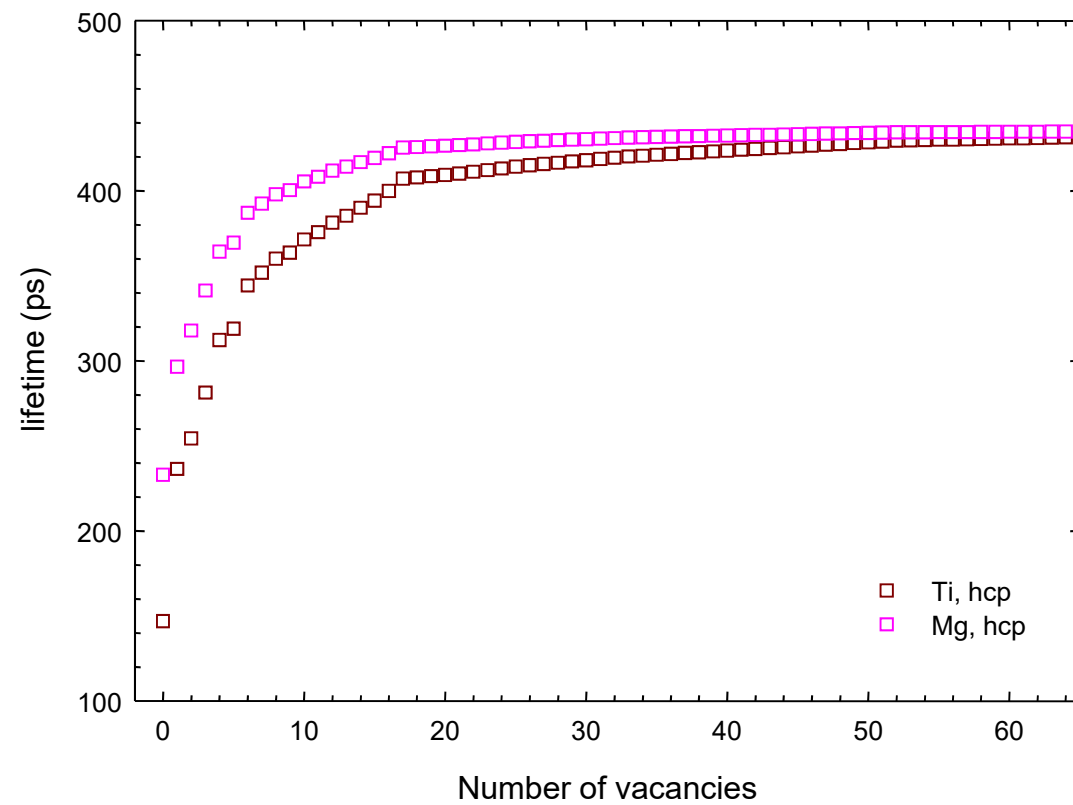
4V klastr

14V klastr

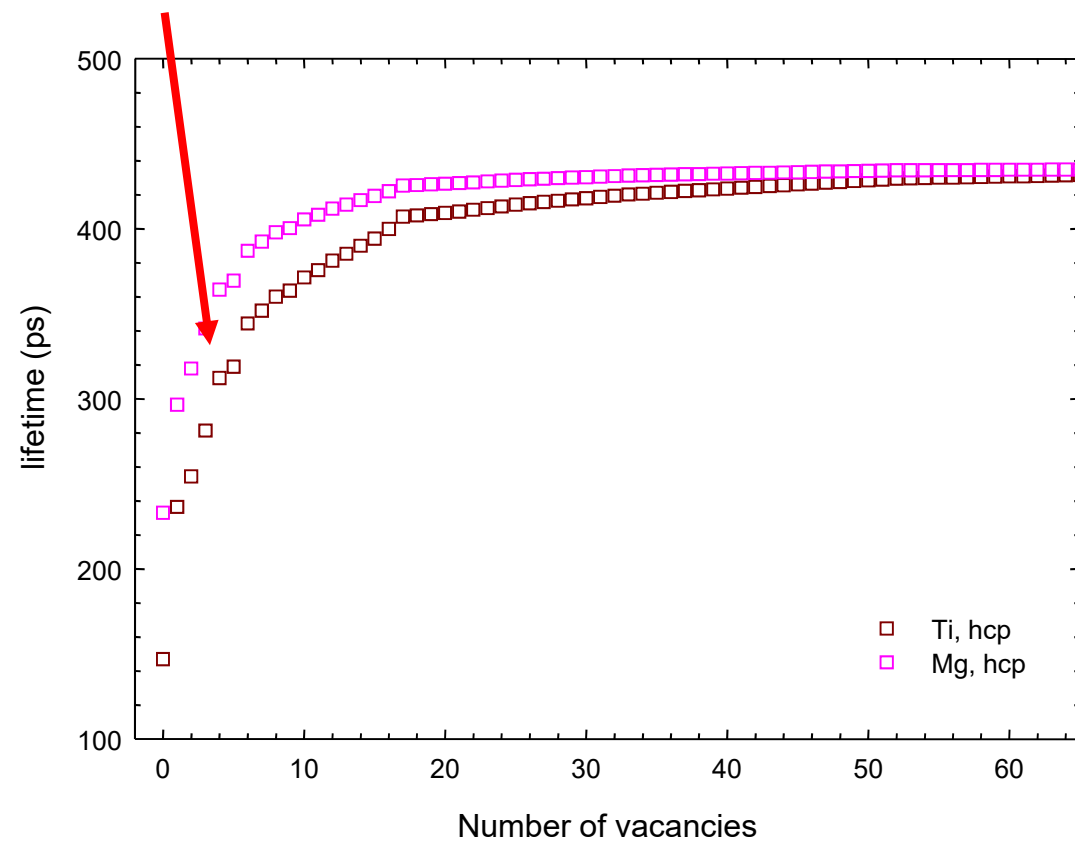
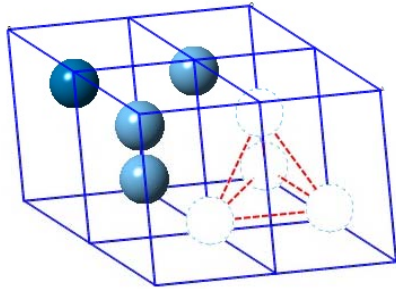

Shluky vakancí – hcp struktura

Shluky vakancí – hcp struktura

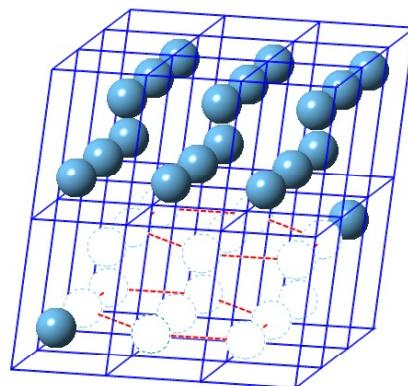
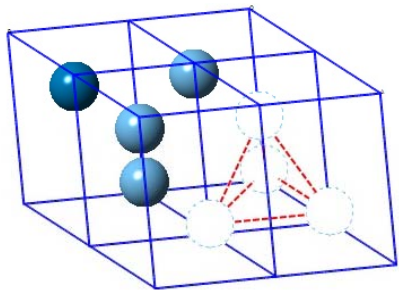
4V klastr

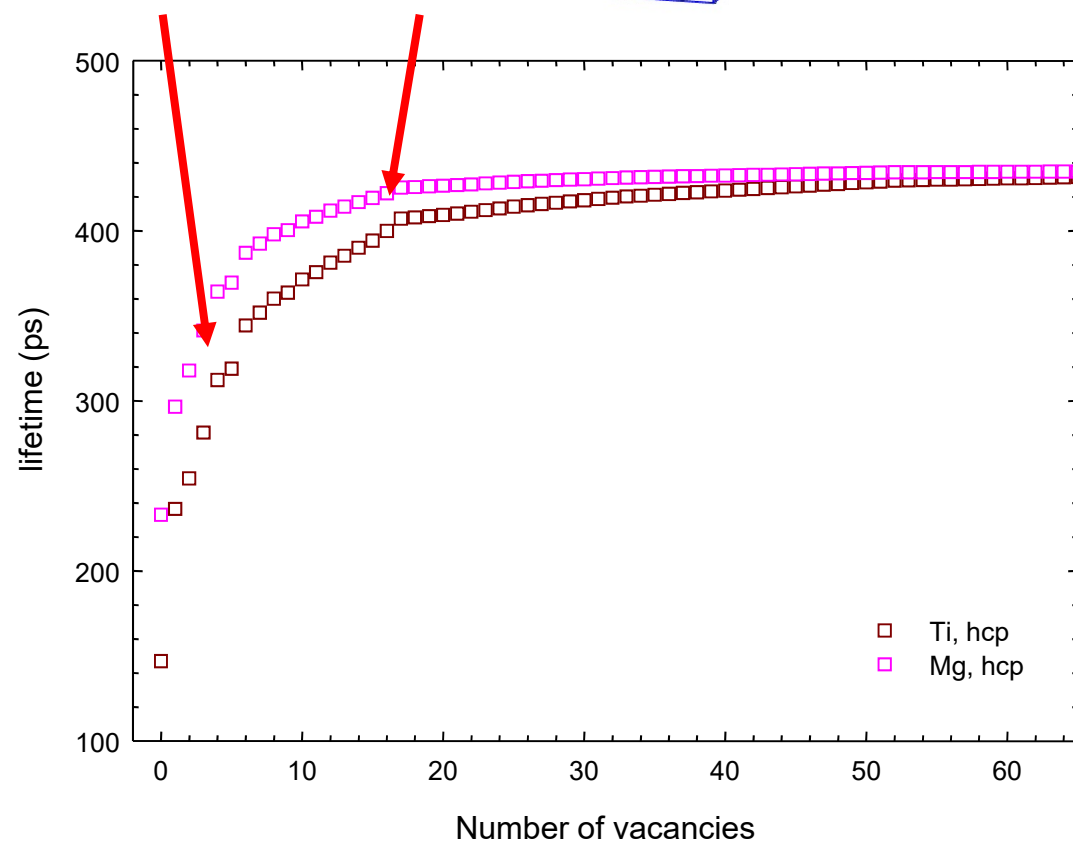

Shluky vakancí – hcp struktura

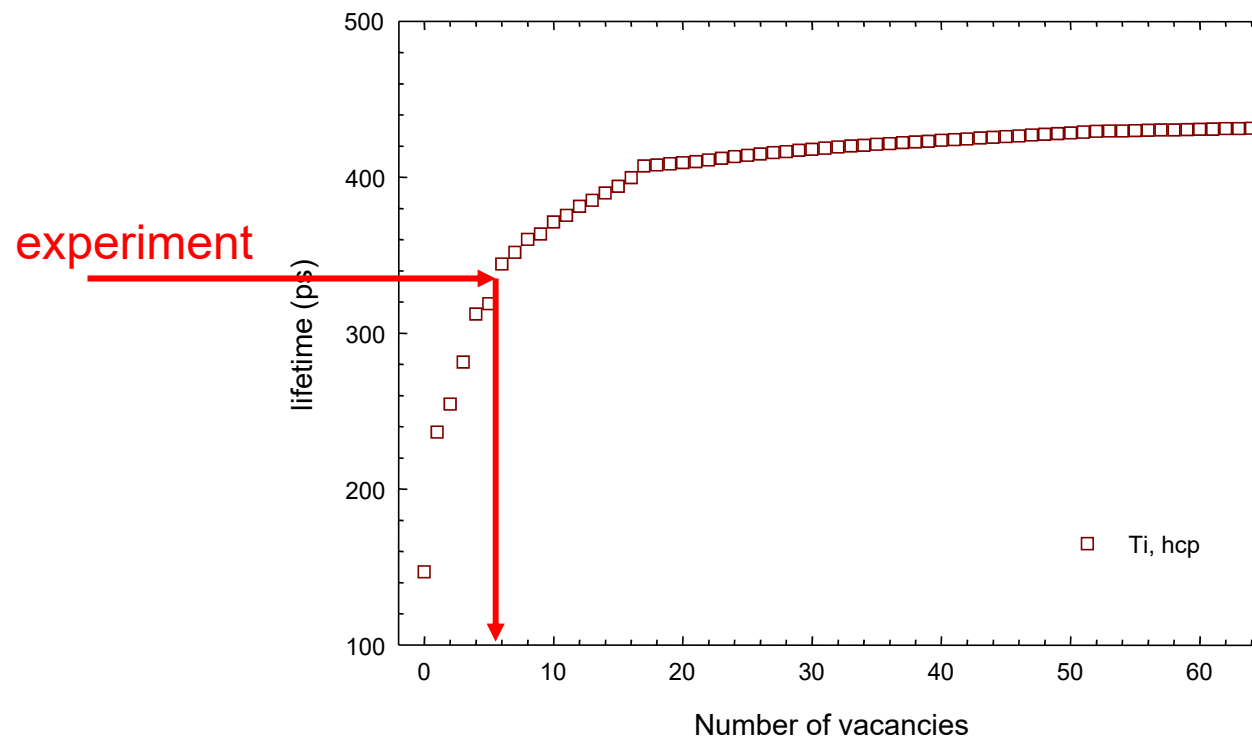
4V klastr

16V klastr

Shluky vakanci – hcp struktura

Rozklad spekter dob života pozitronů

- **tradiční přístup:** suma diskretních komponent

$$S(t) = \left(\sum_{i=1}^n \frac{I_i}{\tau_i} e^{-\frac{t}{\tau_i}} \right) \otimes R(t) + B \quad \sum_{i=1}^n I_i = 1$$

- **nový přístup:** diskretní komponenty + rozdělení velikostí klastrů

$$S(t) = \left(\underbrace{\sum_{i=1}^{n-1} \frac{I_i}{\tau_i} e^{-\frac{t}{\tau_i}}}_{\text{diskretní komponenty}} + I_d \underbrace{\left(\sum_{N=1}^{N_{\max}} \nu_N \right)^{-1} \sum_{N=1}^{N_{\max}} \frac{P(N) \nu_N}{\tau_N} e^{-\frac{t}{\tau_N}}}_{\text{příspěvek klastrů}} \right) \otimes R(t) + B \quad \sum_{i=1}^{n-1} I_i + I_d = 1$$

diskretní komponenty

- *dislokace,*

- *volné pozitrony*

příspěvek klastrů

Rozklad spekter dob života pozitronů

- **příspěvek klastrů**

$$I_d \left(\sum_{N=1}^{N_{\max}} \nu_N \right)^{-1} \sum_{N=1}^{N_{\max}} \frac{P(N) \nu_N}{\tau_N} e^{-\frac{t}{\tau_N}}$$

τ_N - doba života pozitronu zachyceného v klastru, který se skládá z N vakancí

- získáme teoretickým výpočtem

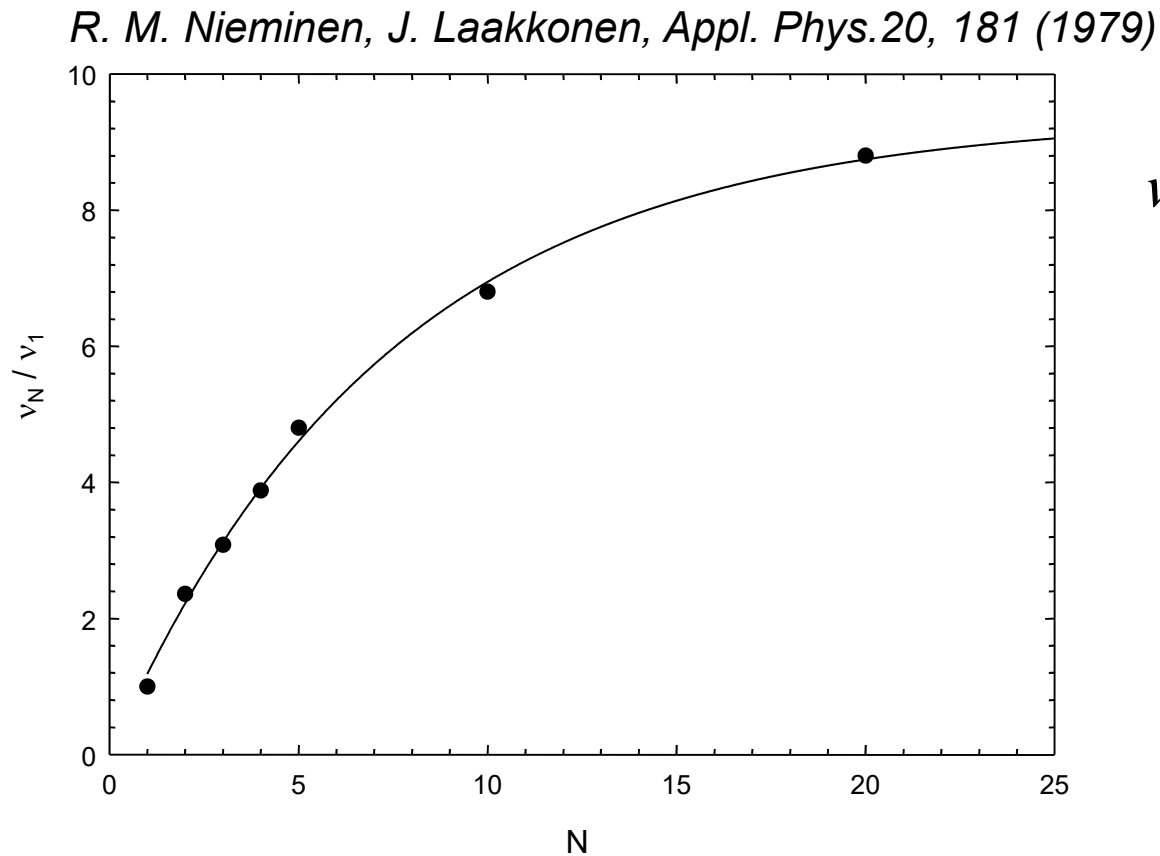
- každá komponenta je vážena faktorem $P(N) \nu_N$

ν_N - specifická záchytová rychlost pro klastr skládající se z N vakancí

$P(N)$ - relativní frakce klastrů složených z N vakancí

Specifická záchytová rychlost pro klastr složený z N vakancí

- účinný průřez pro záchyt pozitronu narůstá s rostoucí velikostí klastru
- malé klastry ($N \leq 10$): $\nu_N \sim N$
- větší klastry ($N > 10$): ν_N postupná saturace

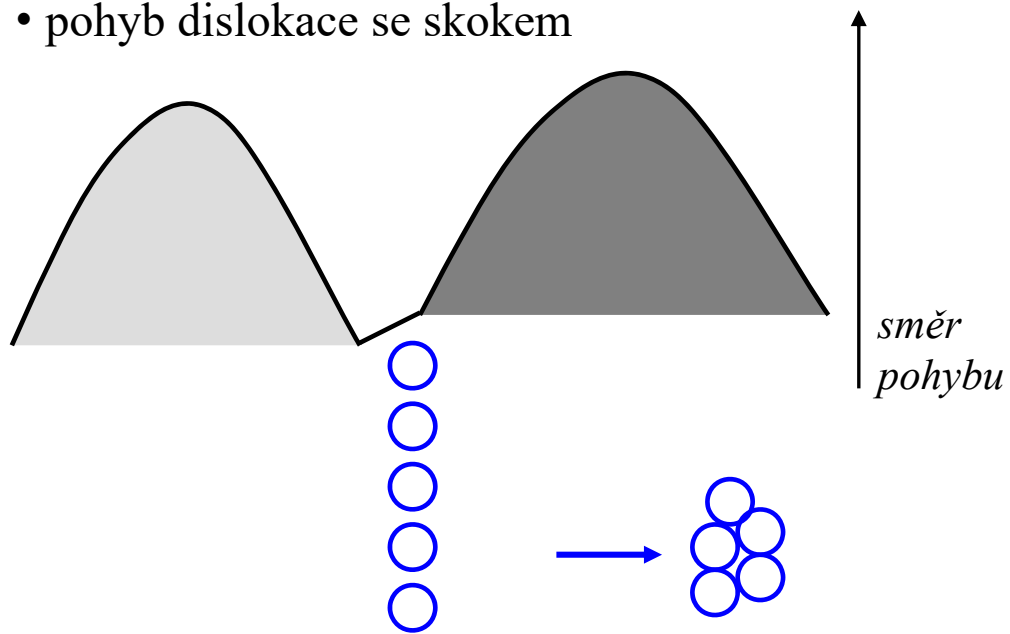
$$\nu_N / \nu_1 \approx a(1 - e^{-bN})$$

$$a = 9.4$$

$$b = 0.13$$

Vznik klastrů vakancí při silné plastické deformaci

- pohyb dislokace se skokem

- mnoho pokusů o posun skoku vlivem napětí

- **Poissonovo rozdělení**

$$P(N) = \frac{\nu_d^N e^{-\nu_d}}{N!} \quad \sum_{N=1}^{N_{\max}} P(N) = 1$$

- střední velikost klastrů vakancí: ν_d

Rozklad spekter dob života pozitronů

- **tradiční přístup:** suma diskretních komponent

$$S(t) = \left(\sum_{i=1}^n \frac{I_i}{\tau_i} e^{-\frac{t}{\tau_i}} \right) \otimes R(t) + B \quad \sum_{i=1}^n I_i = 1$$

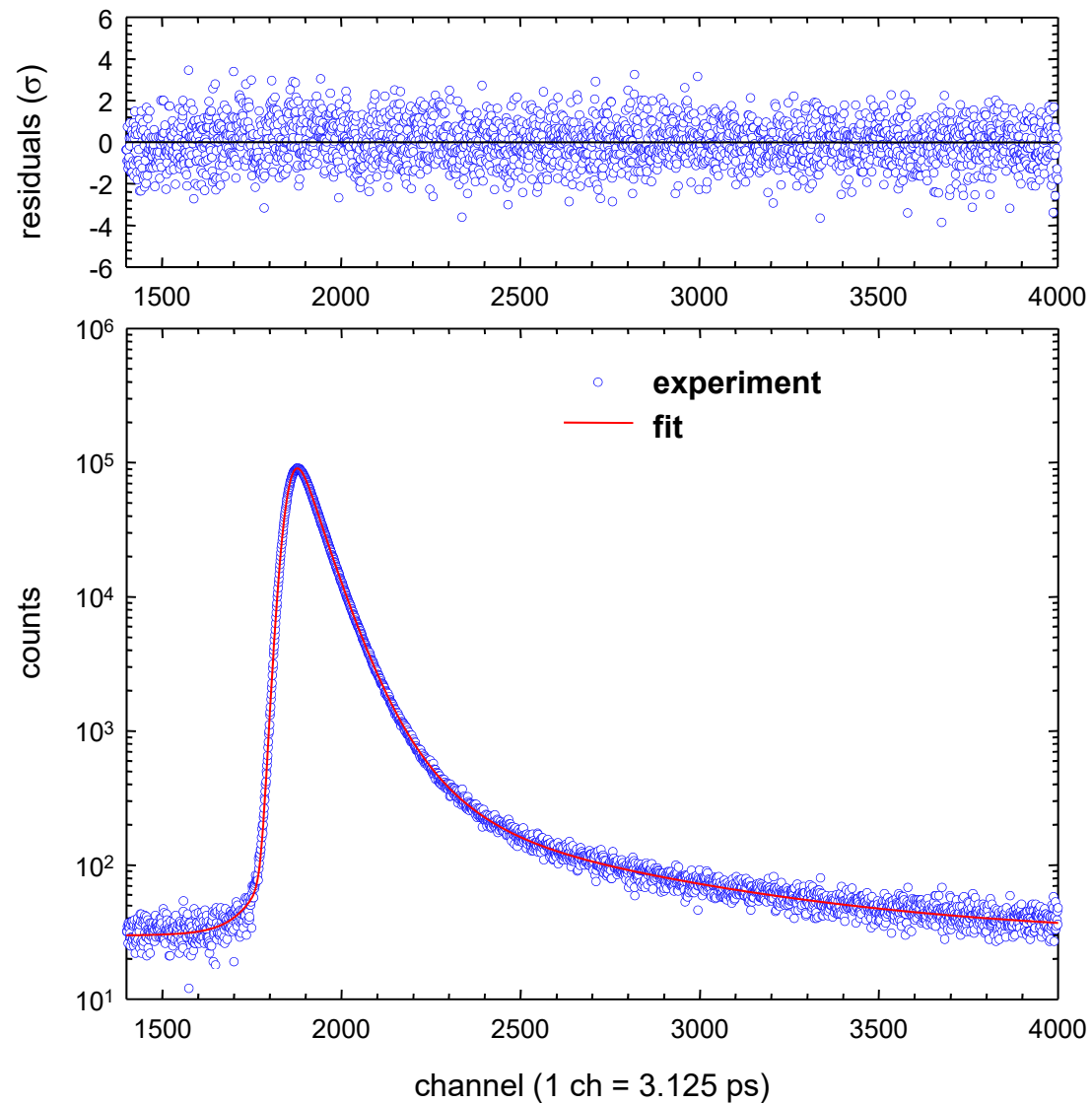
- **nový přístup:** diskretní komponenty + rozdělení velikostí klastrů

$$S(t) = \left(\sum_{i=1}^{n-1} \frac{I_i}{\tau_i} e^{-\frac{t}{\tau_i}} + I_d \left(\sum_{N=1}^{N_{\max}} \nu_N \right)^{-1} \sum_{N=1}^{N_{\max}} \frac{\nu_d^N e^{-\nu_d} \nu_N}{N! \tau_N} e^{-\frac{t}{\tau_N}} \right) \otimes R(t) + B \quad \sum_{i=1}^{n-1} I_i + I_d = 1$$

- fitovací parametry I_d a ν_d
- stejný počet fitovacích parametrů jako při tradičním postupu

Rozklad spekter dob života pozitronů

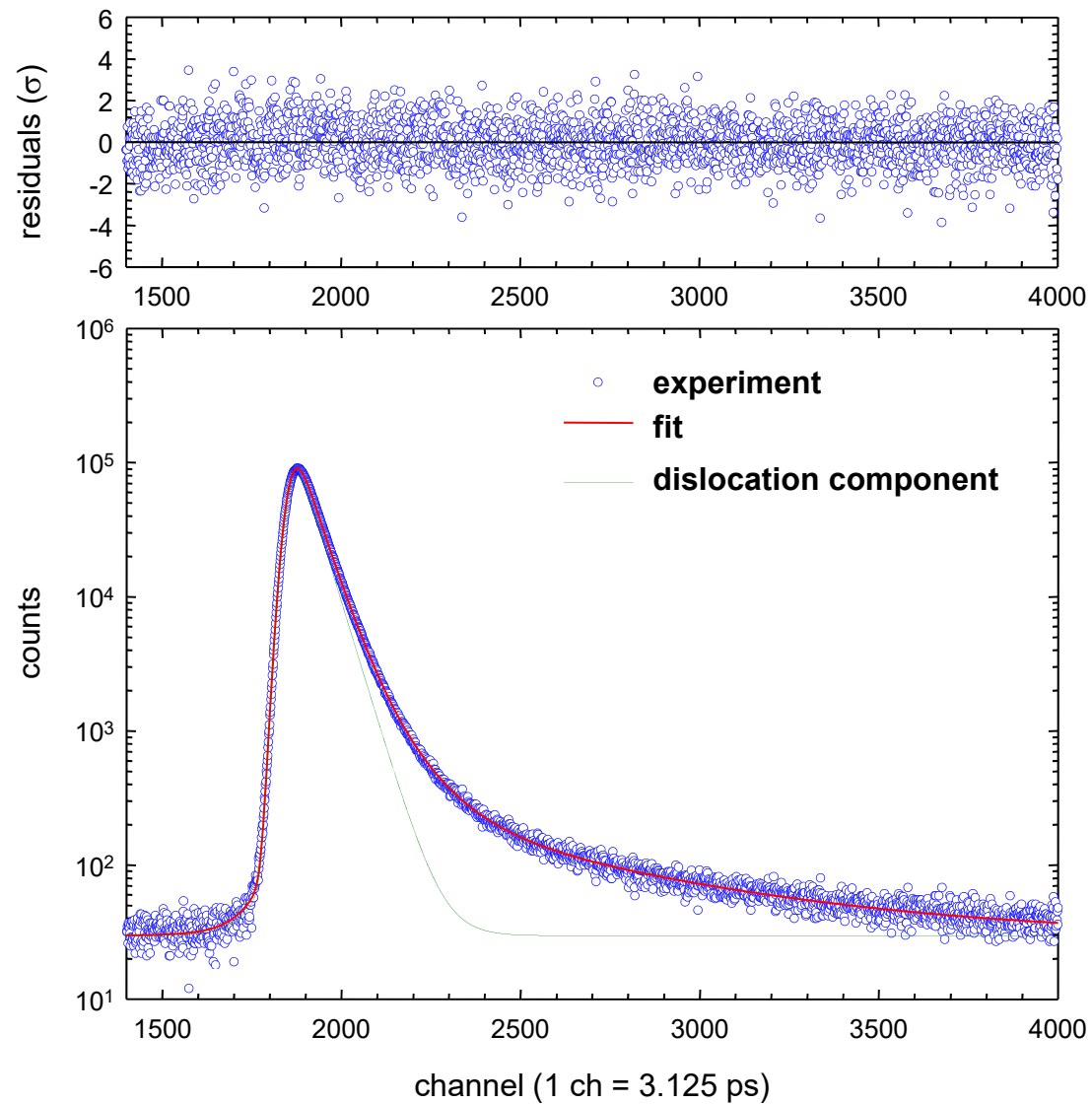
HPT – deformované Fe, $p = 6$ GPa, 5 rotací

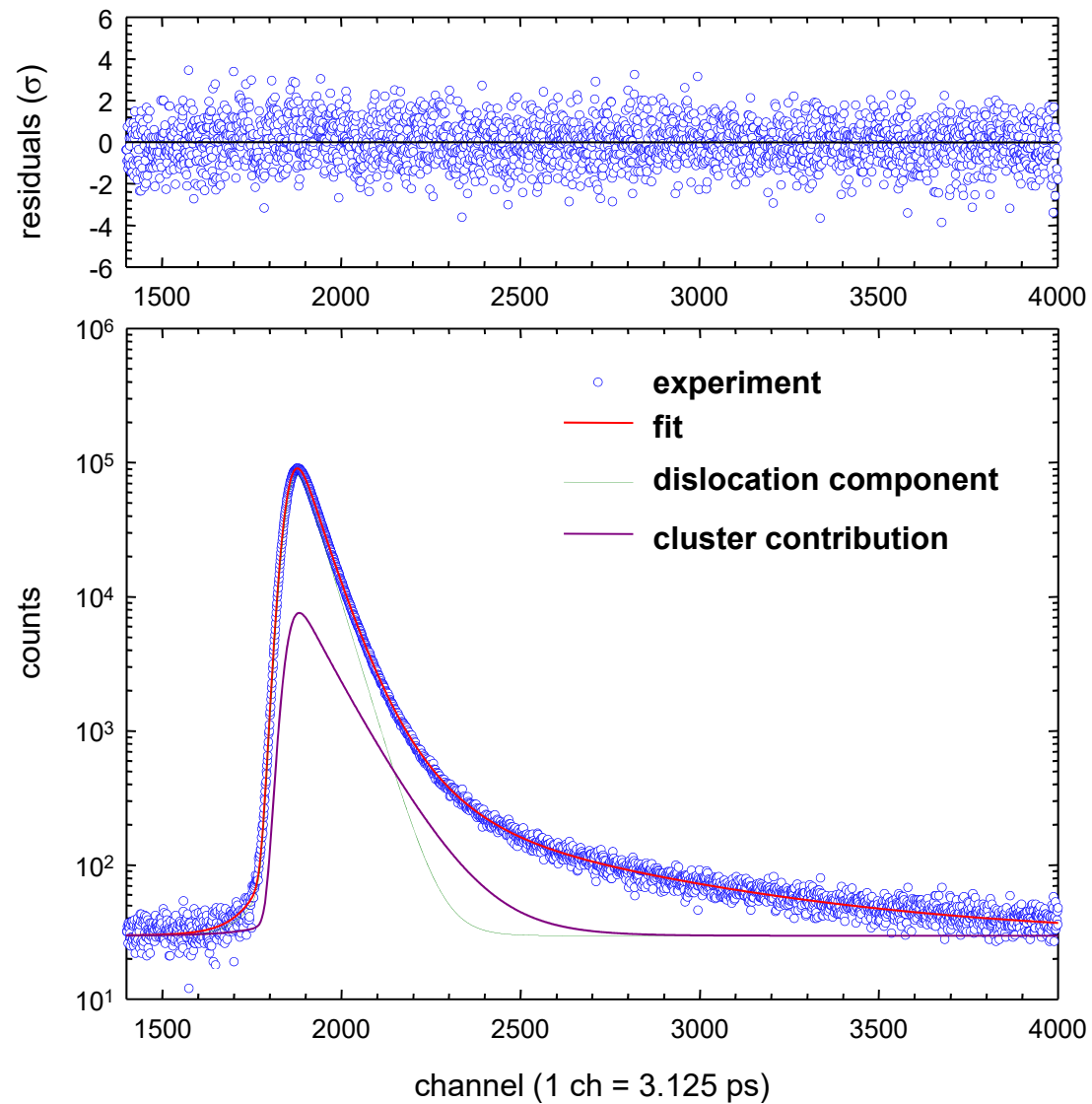
Rozklad spekter dob života pozitronů

HPT – deformované Fe, $p = 6$ GPa, 5 rotací

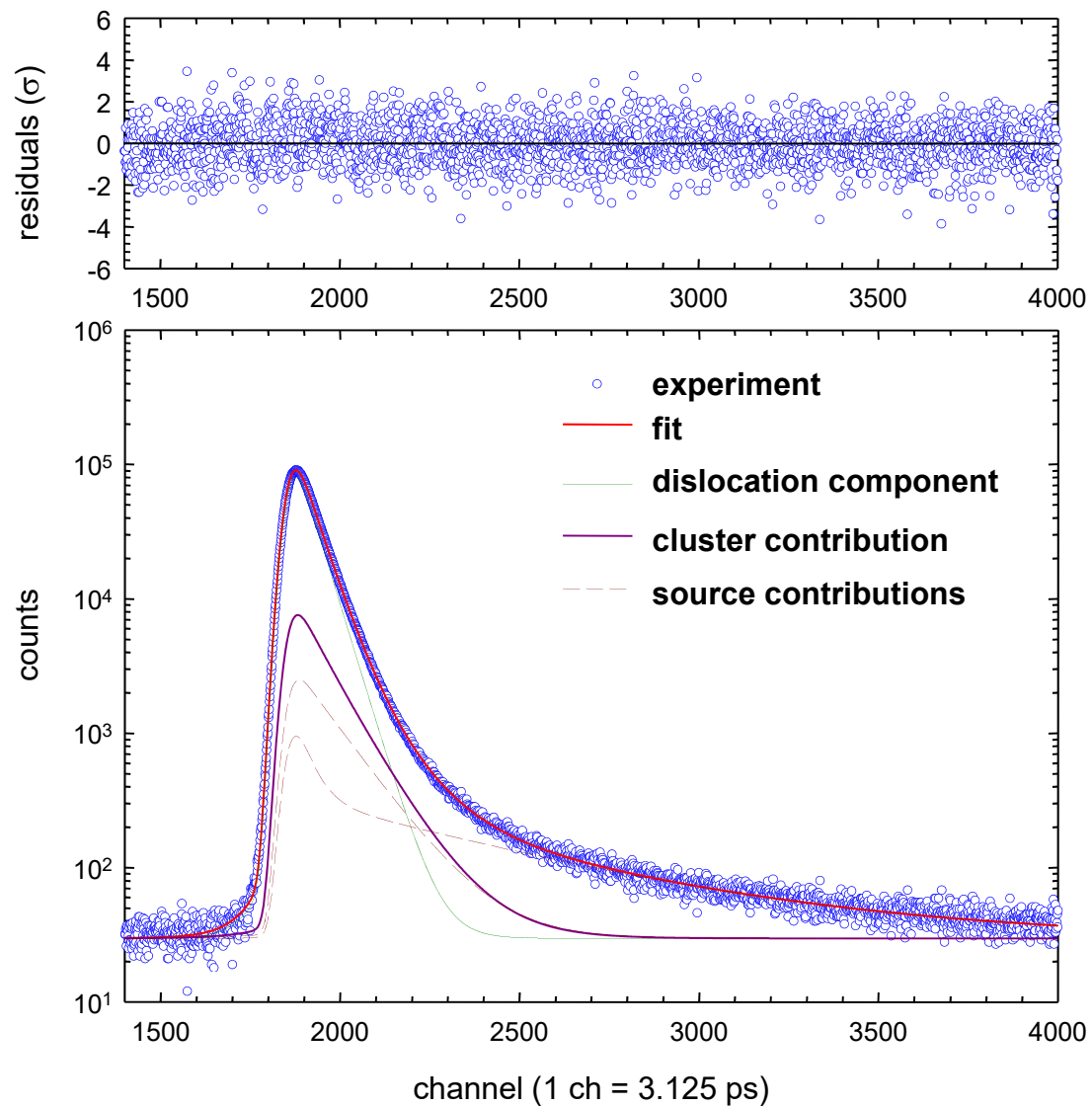
Rozklad spekter dob života pozitronů

HPT – deformované Fe, $p = 6$ GPa, 5 rotací

Rozklad spekter dob života pozitronů

HPT – deformované Fe, $p = 6$ GPa, 5 rotací

Výsledky pro HPT deformované kovy

- HPT-deformované kovy, $p = 6$ GPa, 5 HPT rotací
- měřeny ve středu vzorku

vzorek	τ_1 (ps)	l_1 (%)	τ_2 (ps)	l_2 (%)	v_d	l_d (%)
Cu, fcc	-	-	164(1)	73.3(8)	3.7(2)	26.7(8)
Al, fcc	158(1)	86.5(4)	240(3)	10(1)	40(3)	3.5(4)
Fe, bcc	-	-	150.8(8)	89.8(2)	11.3(5)	10.2(3)
Nb, bcc	-	-	174(1)	91.2(3)	3.0(2)	8.8(5)
W, bcc	-	-	161.6(6)	90.5(5)	13(1)	9.5(7)
Ti, hcp	-	-	182(1)	96.3(5)	39(2)	3.7(7)

volné pozitrony

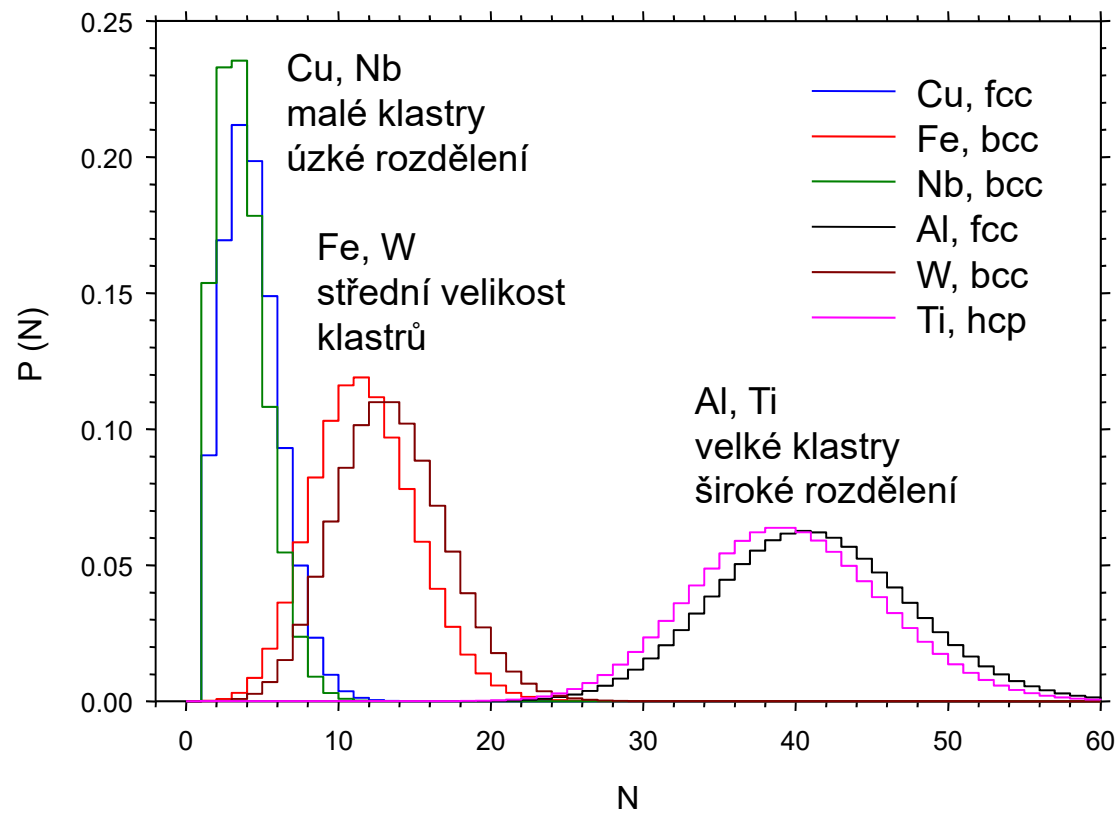

dislokace

klastry vakancí
(rozdělení velikostí)

Výsledky pro HPT deformované kovy

- HPT-deformované kovy, $p = 6$ GPa, 5 HPT rotací
- měřeny ve středu vzorku

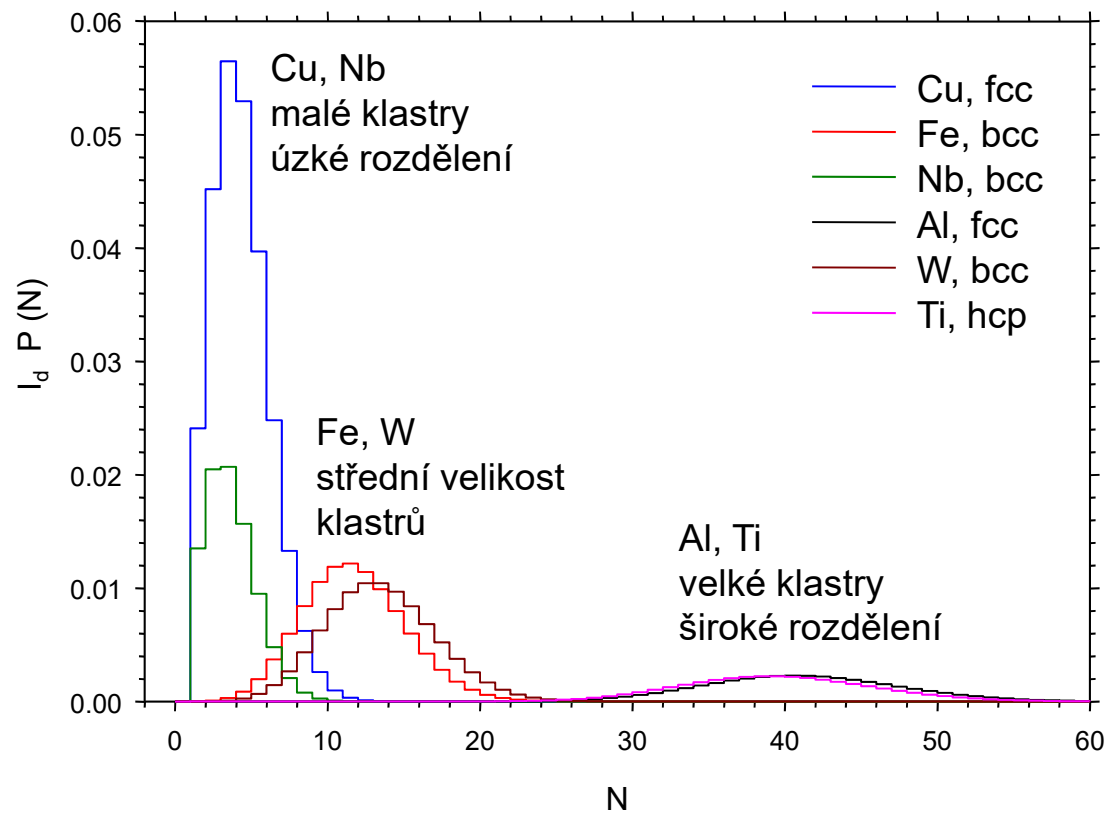
rozdělení velikostí $P(N)$ klastrů vakancí

Výsledky pro HPT deformované kovy

- HPT-deformované kovy, $p = 6$ GPa, 5 HPT rotací
- měřeny ve středu vzorku

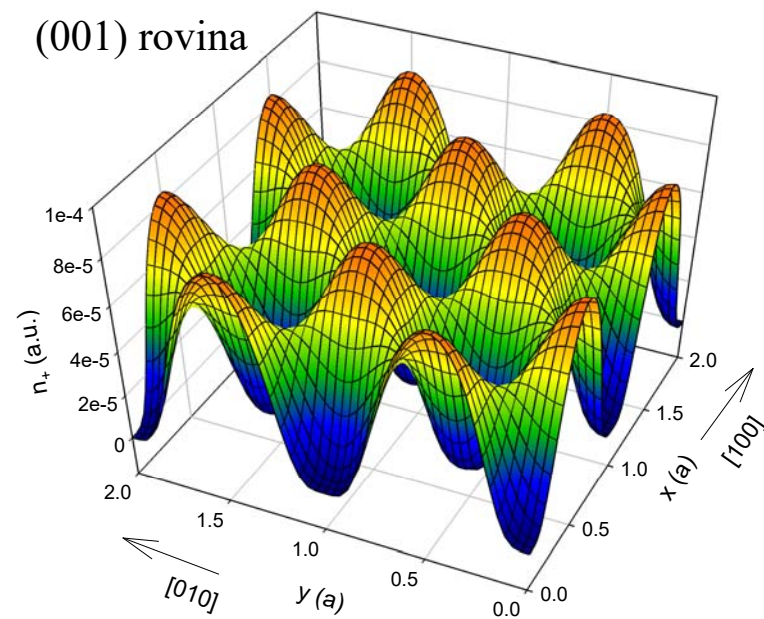
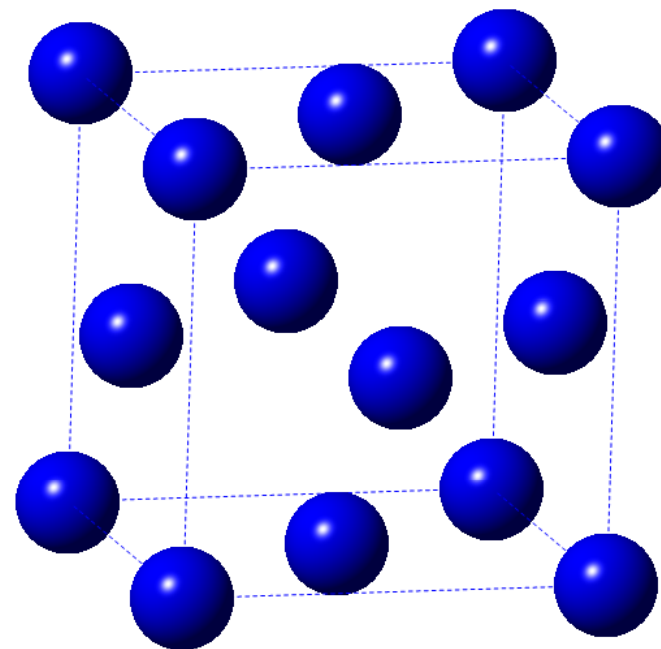
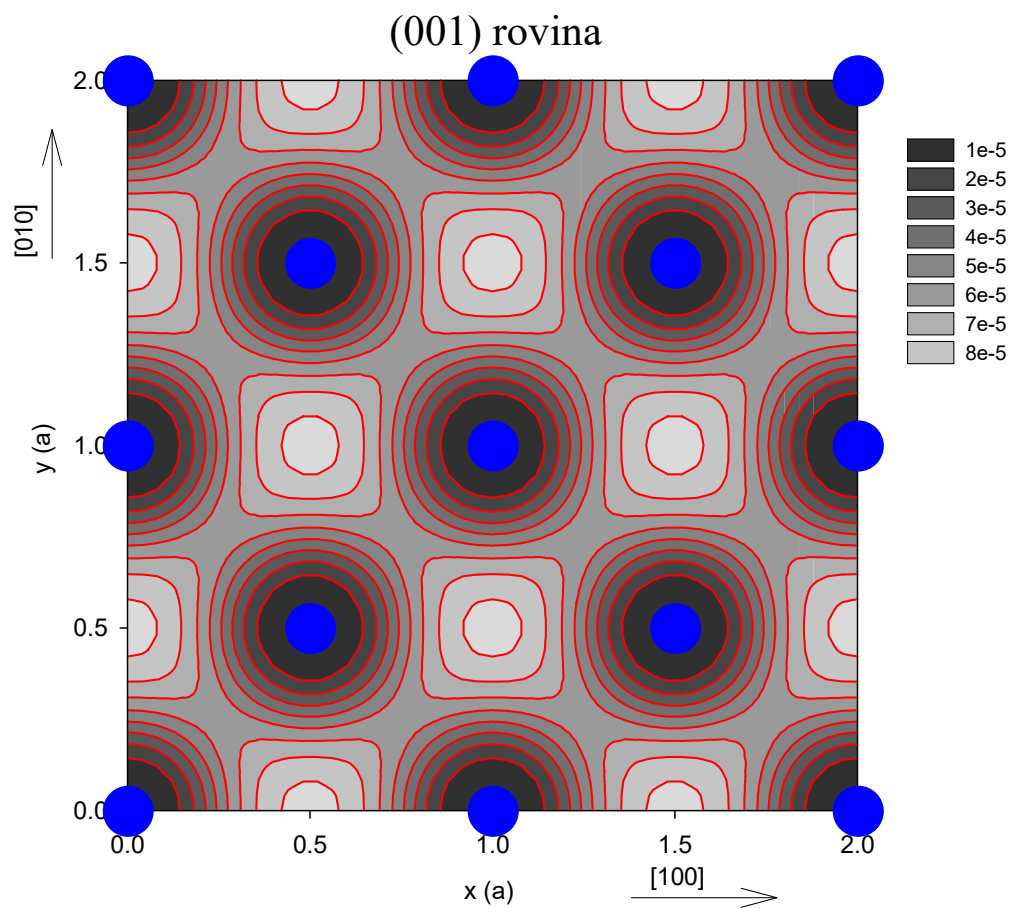
rozdělení velikostí $P(N)$ klastrů vakancí

fcc Pd

$$\tau = \left(\pi r_0 c \int n_-(\mathbf{r}) n_+(\mathbf{r}) \gamma(n_-) d\mathbf{r} \right)^{-1}$$

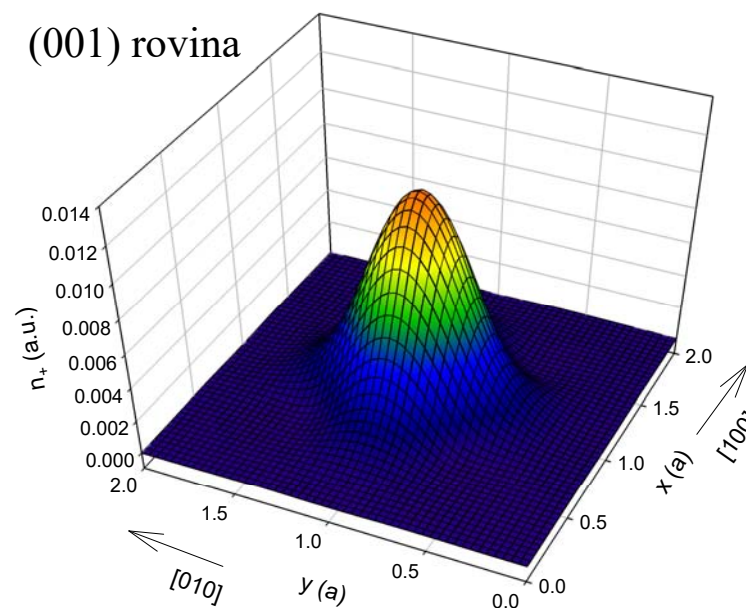
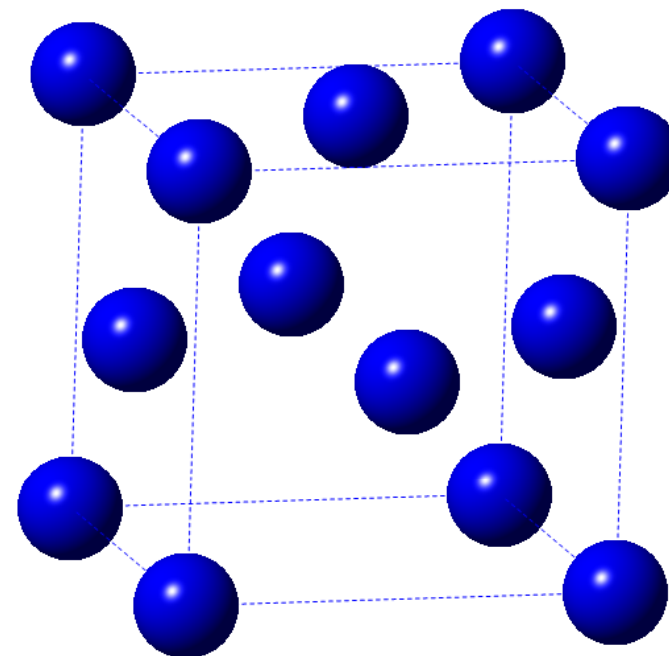
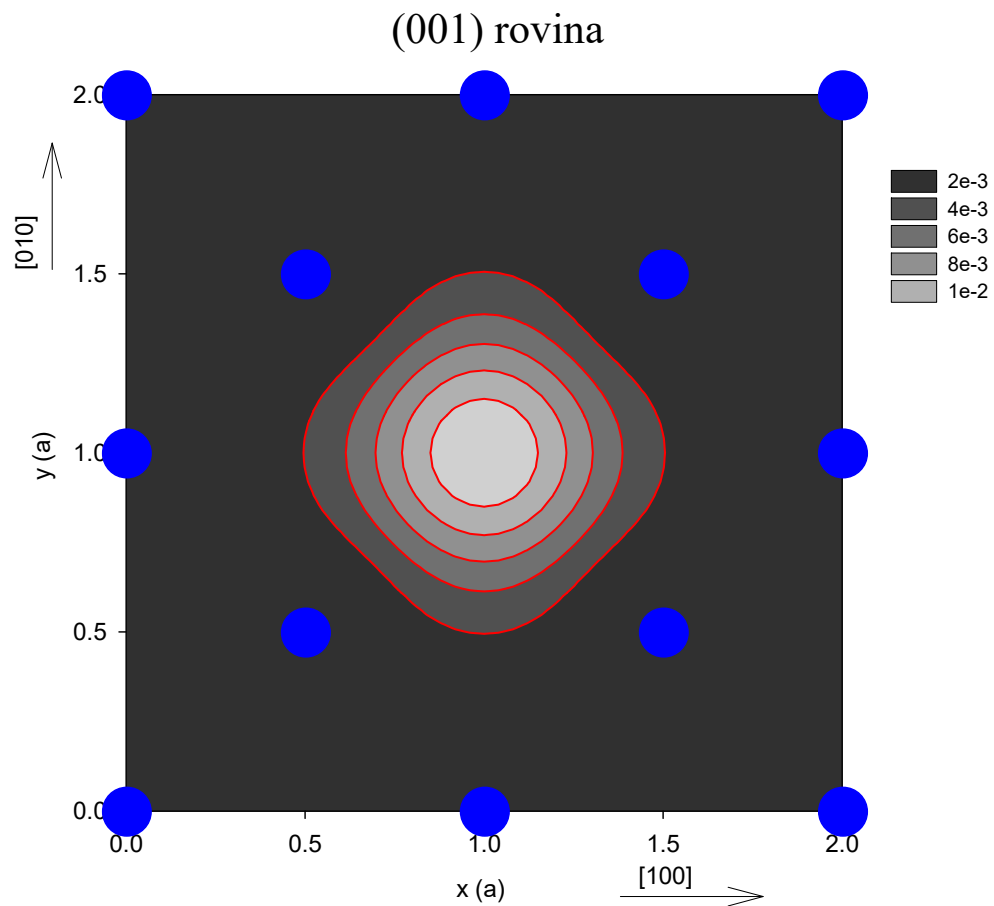
doba života $\tau_B = 111$ ps

fcc Pd

$$\tau = \left(\pi r_0 c \int n_-(\mathbf{r}) n_+(\mathbf{r}) \gamma(n_-) d\mathbf{r} \right)^{-1}$$

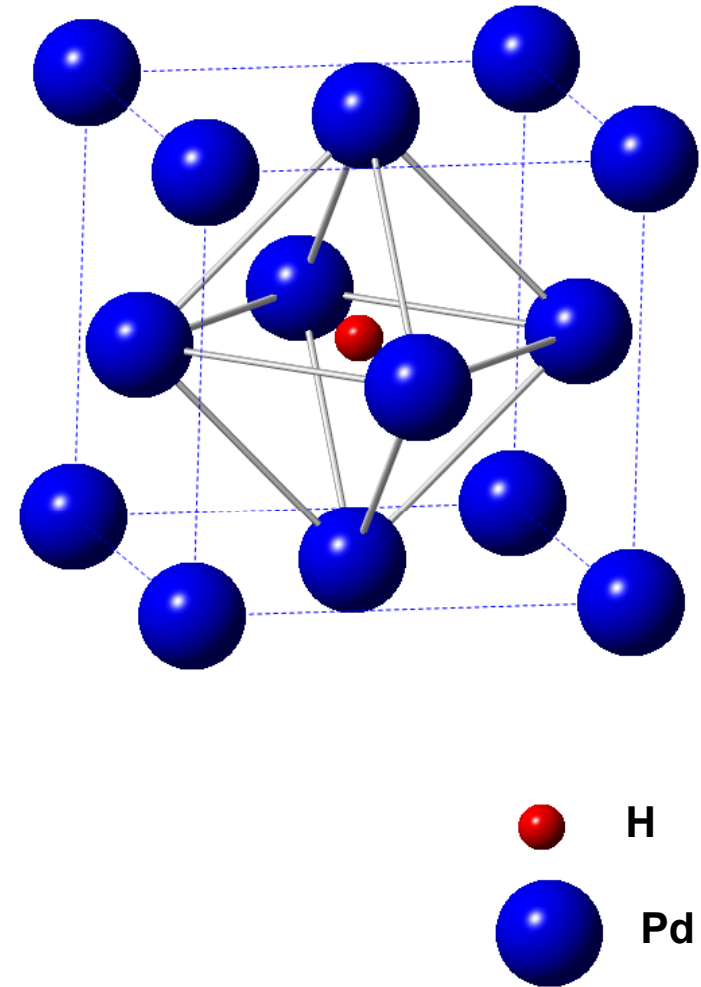
doba života $\tau_V = 196$ ps

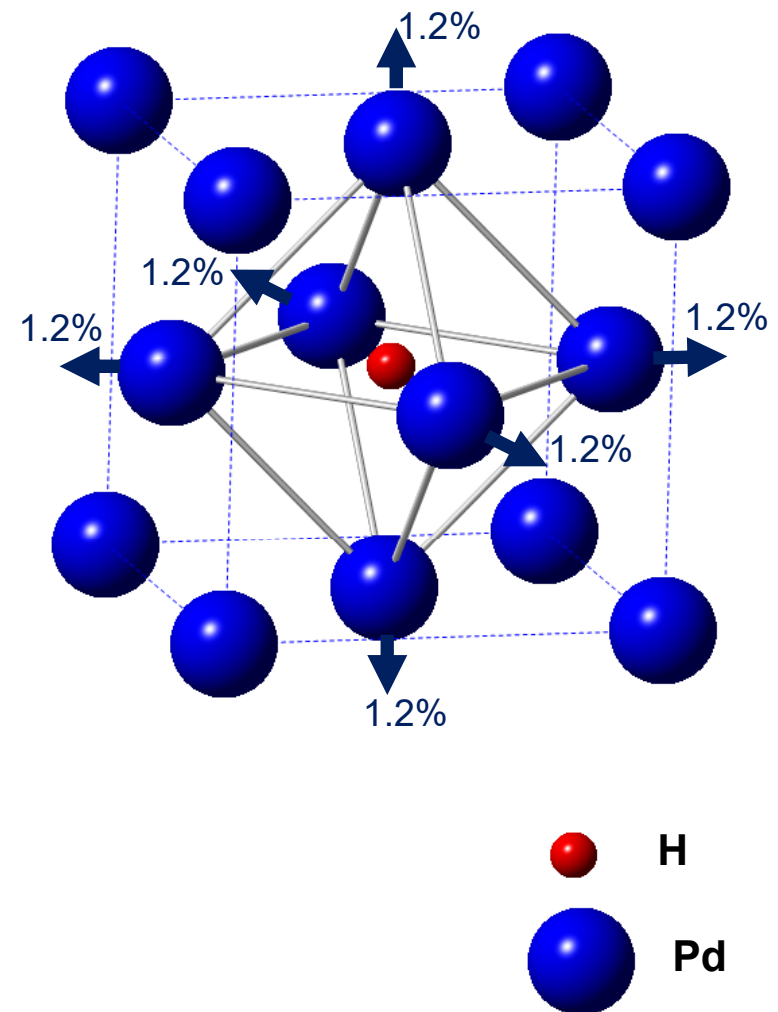
Vodíkem indukované vakance

- H absorbovaný v Pd mříži
- oktaedrální poloha

Vodíkem indukované vakance

- H absorbovaný v Pd mříži
- oktaedrální poloha

Vodíkem indukované vakance

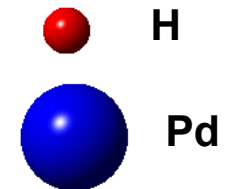
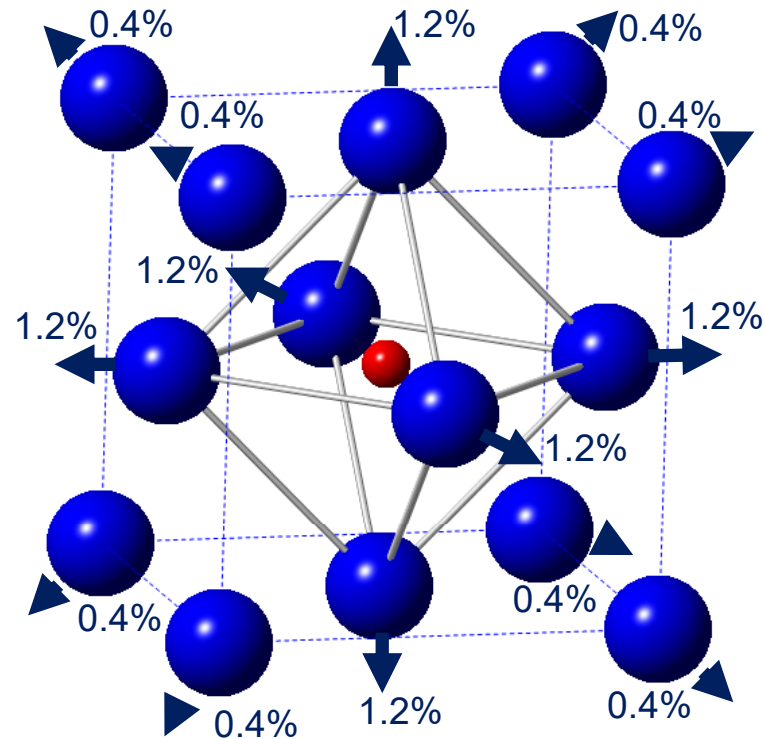
- H absorbovaný v Pd mříži
- oktaedrální poloha
- absorpční energie $2\text{Pd} + \text{H}_2 \rightarrow 2\text{PdH}$

energie superbuňky obsahující
108 Pd atomů + H v oktaedrální poloze

$$E_{H,abs} = 2E(\text{Pd}, \text{H}) - 2E(\text{Pd}) - E(\text{H}_2) = -0.28 \text{ eV}/\text{H}_2 = -27 \text{ kJ/mol H}_2$$

energy of superbuňky obsahující
108 Pd atomů

energie H_2 molekuly
6.66 eV

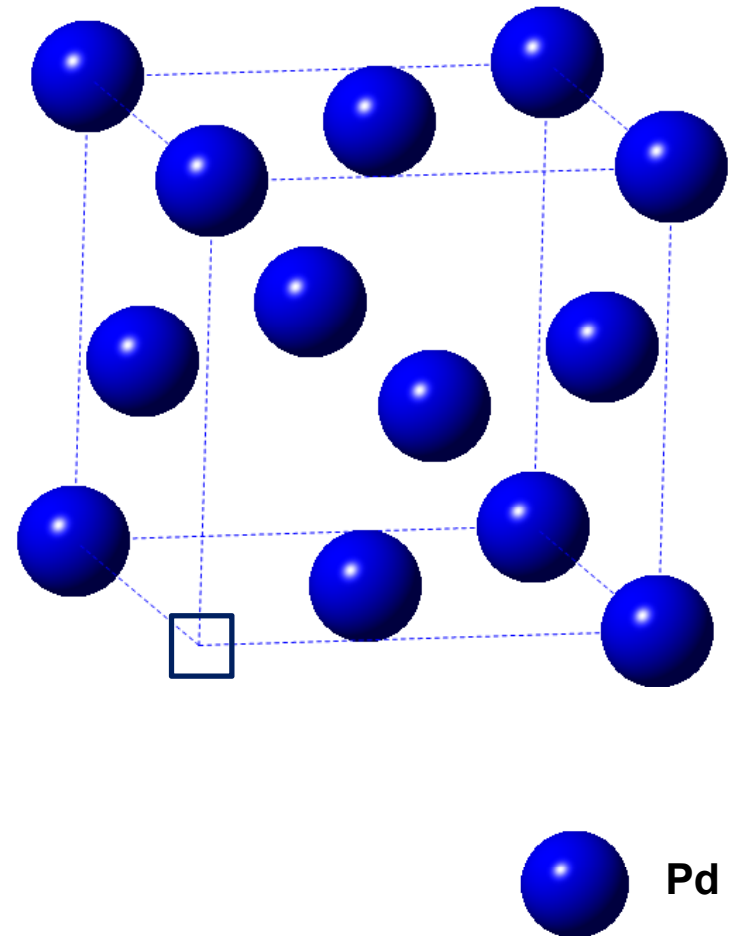

- experiment: $E_{H,abs} = -27.2 \text{ kJ/mol H}_2$

D. Artman, T.B. Flanagan, Can J. Chem. 50, 1321 (1972)

Vodíkem indukované vakance

- Pd vakance
- oktaedrální poloha

Vodíkem indukované vakance

- Pd vakance
- oktaedrální poloha

$$\tau_V = 193.5 \text{ ps} \quad (\text{nerelaxovaná } 196 \text{ ps})$$

- formační energie vakance

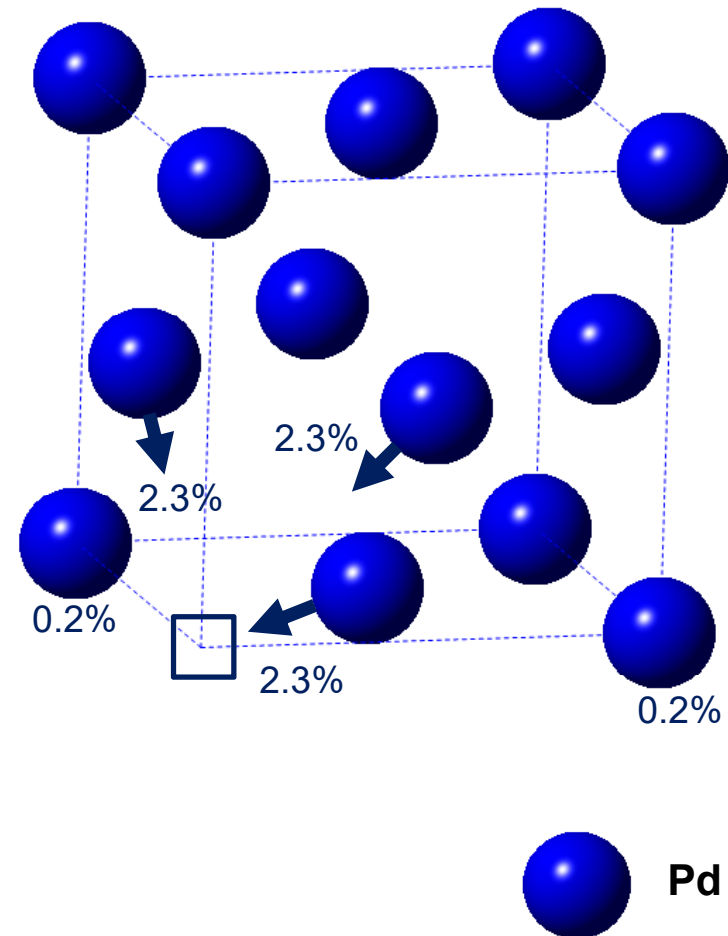
energie superbuňky obsahující vakanci (tj. obsahující $N-1 = 107$ Pd atomů)

$$E_{V,f} = E(\text{Pd, vac}) - \frac{N}{N-1} E(\text{Pd}) = 1.70 \text{ eV}$$

energie superbuňky obsahující $N = 108$ Pd atomů

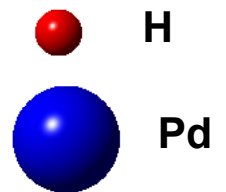
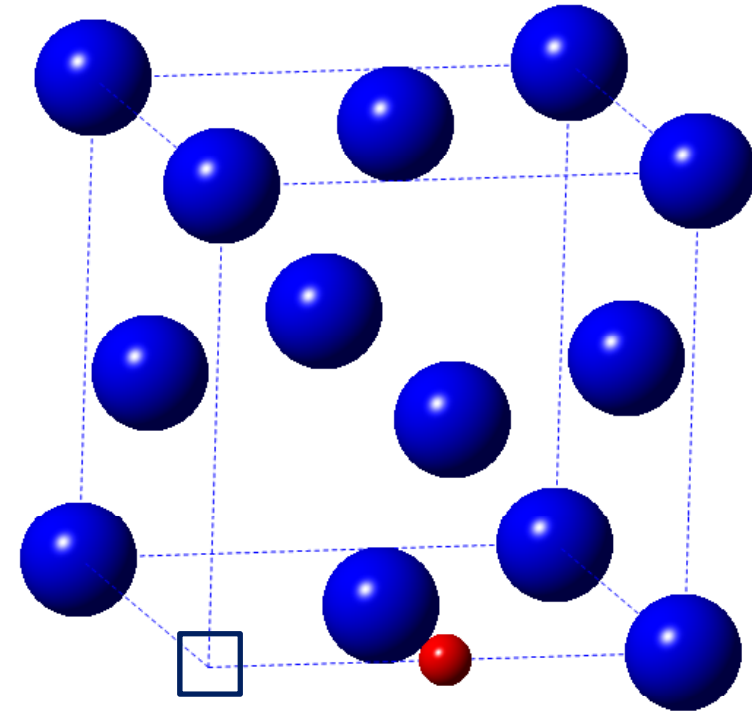
- experiment: $E_{V,f} = 1.68 \text{ eV}$

Cahn and Hansen: Physical Metallurgy, Vol. 2, North-Holland, Amsterdam (1983)

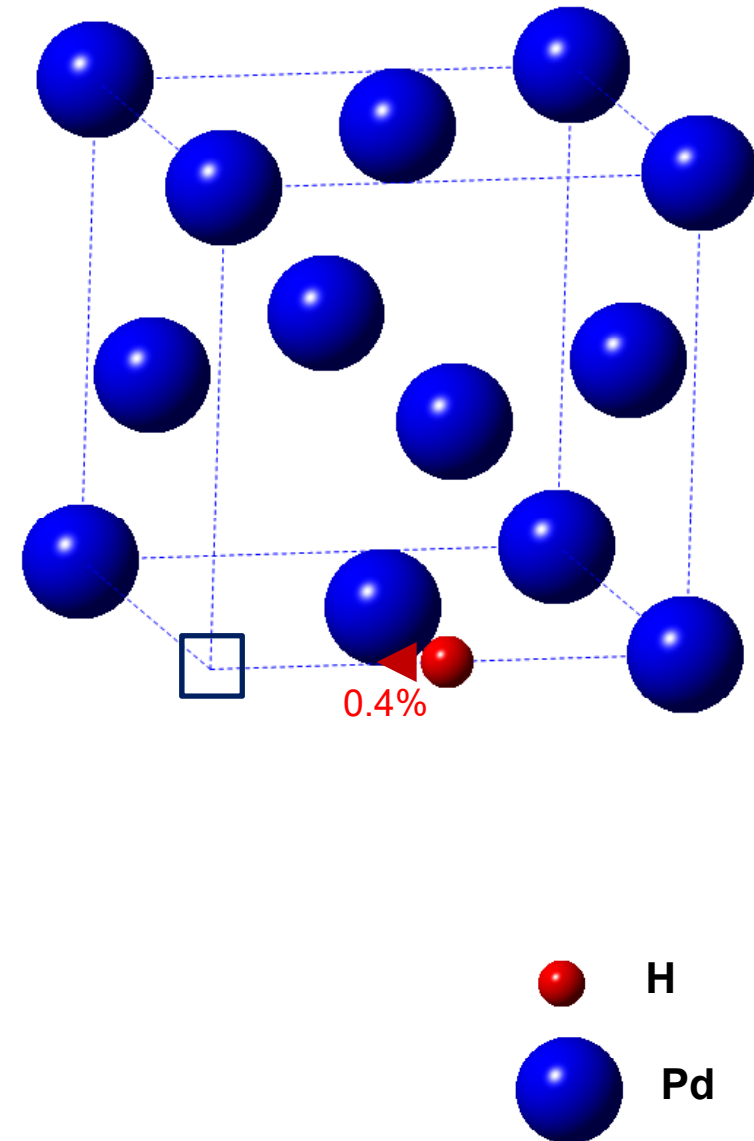
Vodíkem indukované vakance

- Pd vakance s H

Vodíkem indukované vakance

- Pd vakance s H

Vodíkem indukované vakance

- Pd vakance s H

$$\tau_{V-H} = 178.7 \text{ ps}$$

- formační energie:

energie superbuňky obsahující
vacancy asociovanou s H
($N-1 = 107$ Pd atomů + 1 H atom)

$$E_{V-H,f} = E(\text{Pd, vac, H}) - E(\text{Pd, H}) + \frac{1}{N} E(\text{Pd}) = 0.35 \text{ eV}$$

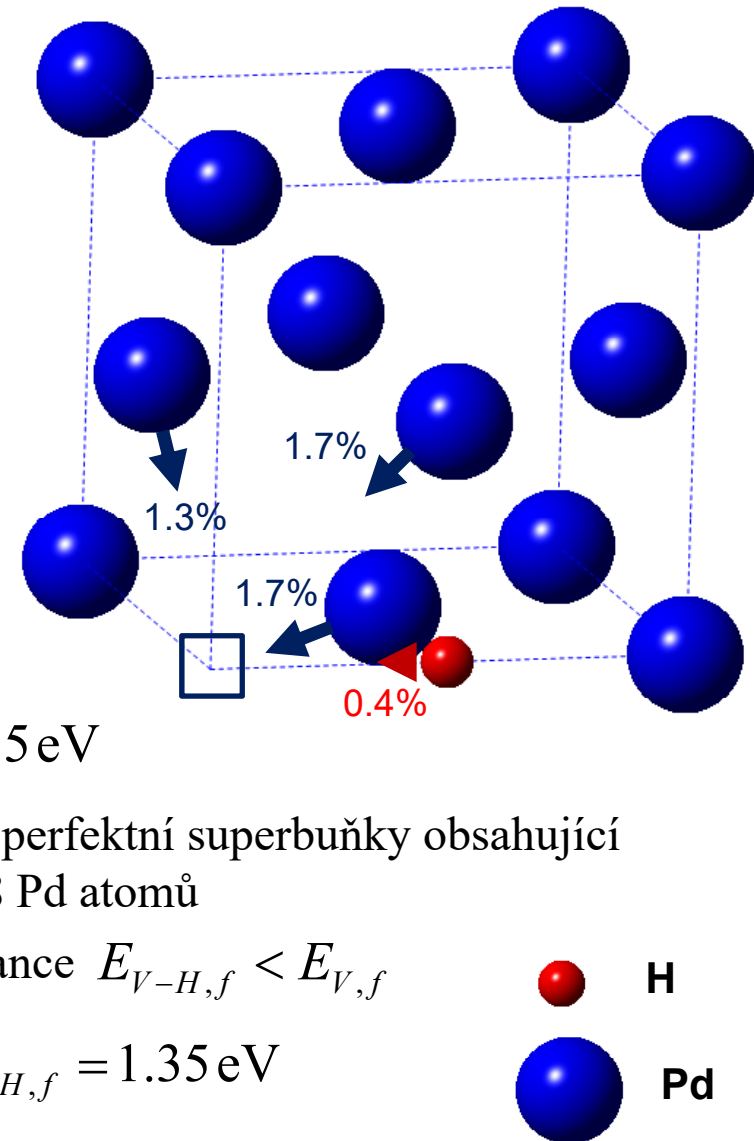
energie superbuňky obsahující
 $N = 108$ Pd atomů + 1 H atom

energie perfektní superbuňky obsahující
 $N = 108$ Pd atomů

- absorbované atomy H snižují formační energii vakance $E_{V-H,f} < E_{V,f}$

- vazebná energie H k vakanci: $E_B = E_{V,f} - E_{V-H,f} = 1.35 \text{ eV}$

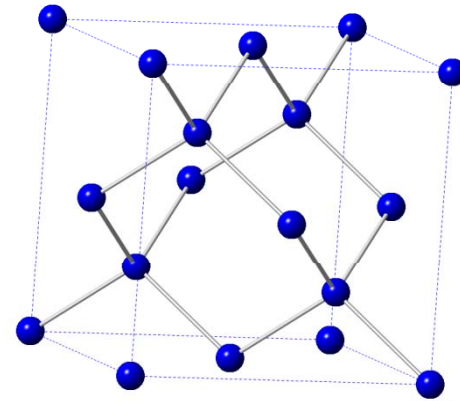
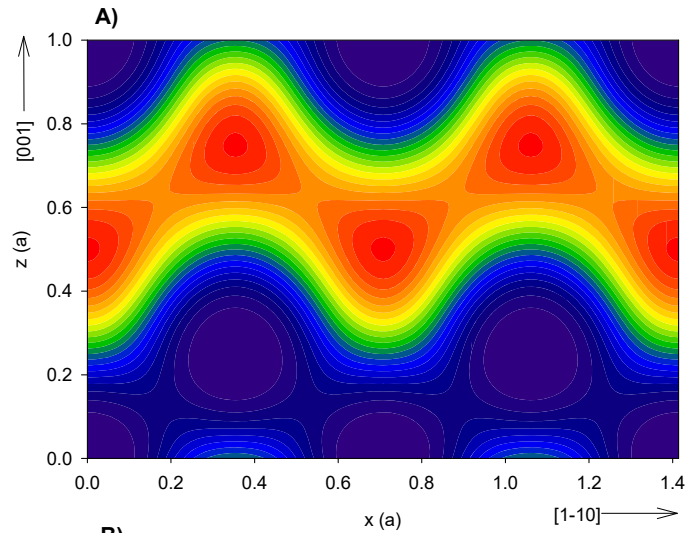
- experiment: $E_B = 1.3 - 1.4 \text{ eV}$

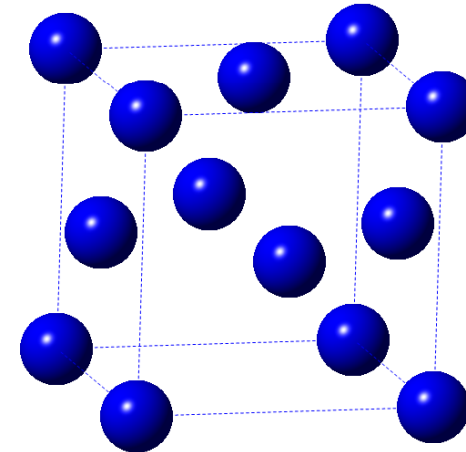
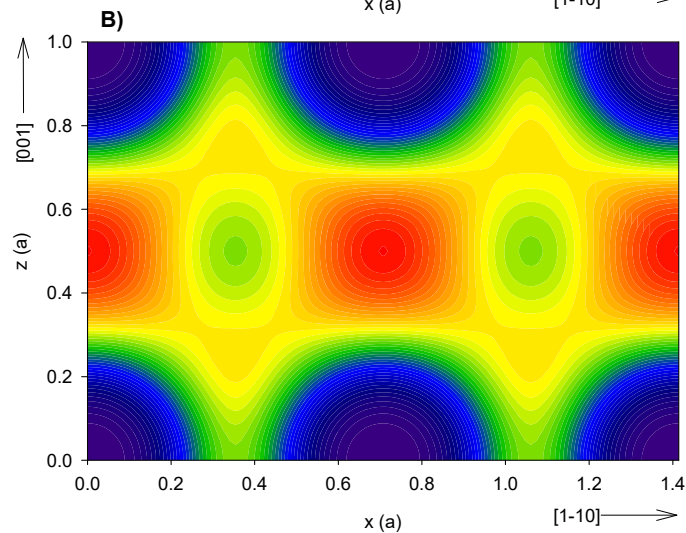
Si – vliv struktury

pozitronová hustota v rovině (110)

• diamantová struktura

$$\tau_B = 217.8 \text{ ps}$$

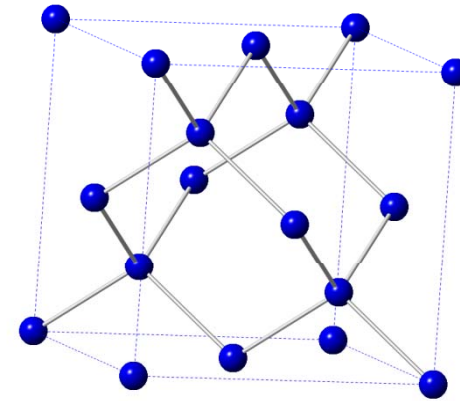
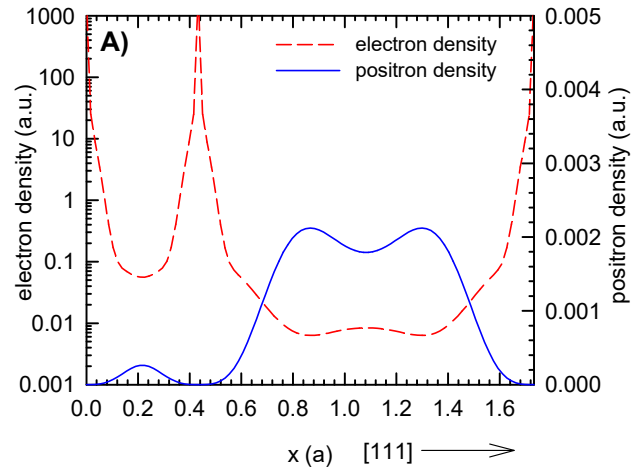

• fcc struktura

$$\tau_B = 94.0 \text{ ps}$$

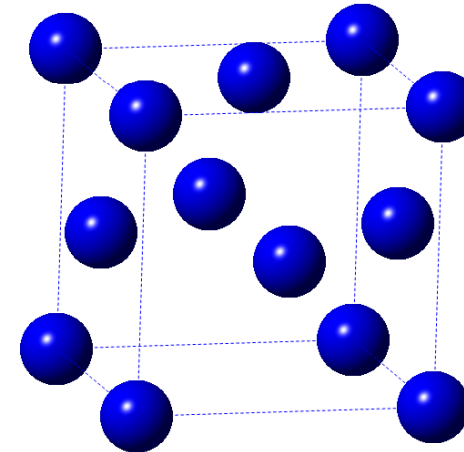
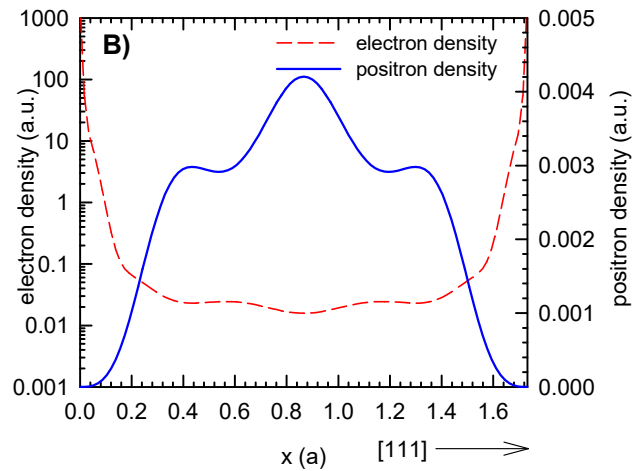
Si – vliv struktury

pozitronová a elektronová hustota ve směru [111]

• diamantová struktura

$$\tau_B = 217.8 \text{ ps}$$

• fcc struktura

$$\tau_B = 94.0 \text{ ps}$$